

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»

Шляхи підготовки учнів до участі в інтелектуальних змаганнях суспільствознавчого циклу

**(з досвіду роботи вчителів
суспільствознавчих дисциплін)**

**Методичні розробки
для вчителів історії, правознавства
та громадянської освіти**

Друкується за рішенням науково-методичної ради
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(від 11.10.2022 р., протокол № 4)

Кропивницький
2022

Шляхи підготовки учнів до участі в інтелектуальних змаганнях суспільствознавчого циклу (з досвіду роботи вчителів суспільствознавчих дисциплін) / укладачі: Наталія ЧЕРТКОВА, Інна ВІДБОРЕНКО. Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2022. – 76 с.

У методичних розробках висвітлено питання підготовки учнів до участі в інтелектуальних змаганнях суспільствознавчих дисциплін з досвіду роботи вчителів Кіровоградщини. У виданні наведено зразки олімпіадних завдань з історії та основ правознавства, турнірів юних істориків, розміщено досвід роботи учителів підготовки учнів до інтелектуальних змагань з історії України, всесвітньої історії, основ правознавства та курсу «Громадянська освіта».

Видання розраховане на вчителів, які викладають історію, основи правознавства та громадянську освіту.

Рецензенти:

Ірина КОЗИР

– проректор з науково-педагогічної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, кандидат історичних наук, доцент, заслужений працівник освіти України;

Юрій МИТРОФАНЕНКО –

старший викладач кафедри теорії і методики середньої освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», кандидат історичних наук.

Відповідальний за випуск – Віталій ДМИТРУК

Зміст

Передмова.....	4
ЧЕРТКОВА Н. С., ВІДІБОРЕНКО І. В. Актуальні аспекти підготовки учнів до участі в інтелектуальних змаганнях суспільствознавчого циклу.....	5
БИРЗУЛ О. В. Інтерес до предмета – основа успіху.....	40
ГИРБА А. В., ГИРБА В. А. Розвиток та реалізація творчих здібностей учнів у процесі підготовки до предметної олімпіади з історії (з досвіду роботи).....	45
КОБИЛЬСЬКА О. Ю. Особливості роботи з обдарованими дітьми.....	47
КУШНЄРОВА С. В. Особливості методики роботи з обдарованими дітьми.....	55
ПІНЧУК В. Д. Формування стійкого пізнавального інтересу до вивчення суспільних наук в умовах «змішаного навчання».....	59
ФІЛІПОВА С. М. Віра в успіх – важливий фактор в роботі з обдарованими дітьми.....	67
ЮДЕНКО О. В. Особливості підготовки до історичного Олімпу.....	71

Передмова

Сучасна українська загальноосвітня школа повинна забезпечувати всебічний розвиток індивідуальності людини як особистості та найвищої цінності суспільства на основі виявлення її задатків, здібностей, обдарованості і талантів. В Україні прийнято цілий ряд законів і програм, які спрямовані на створення загальнодержавної мережі навчальних закладів для обдарованої молоді. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Сучасні запити суспільства і держави вимагають реформування цієї системи у напрямку розвитку дослідницьких властивостей, творчого потенціалу учнів. Тому одним із пріоритетів модернізації освіти визнається підготовка нової генерації учнів, здатних виявляти і розвивати власні здібності та обдарування.

У пропонованих методичних розробках представлено творчі напрацювання вчителів історії, основ правознавства та курсу «Громадянська освіта» Кіровоградщини, у яких поєднані теоретичні аспекти підготовки учнів до інтелектуальних змагань суспільствознавчого циклу з власним практичним досвідом.

Методичні розробки є корисними для вчителів суспільствознавчих дисциплін, тому користуватимуться попитом у сучасній школі.

ЧЕРТКОВА Н. С., завідувач;
ВІДІБОРЕНКО І. В., методист науково-методичної лабораторії суспільствознавчих дисциплін КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського»

Актуальні аспекти підготовки учнів до участі в інтелектуальних змаганнях суспільствознавчого циклу

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Нова українська школа сьогодні спрямована на формування й розвиток успішної особистості, здатної до самореалізації у професійній діяльності, особистому й соціальному житті, оскільки відомо, що у сучасному світі вже недостатньо великого об'єму академічних знань, важливим є вміння їх презентувати й застосовувати. Впровадження освітньої політики України, що зафіксована в новому законодавстві, передбачає зміну цілей та основних завдань освіти.

Основними завданнями учнівських олімпіад, турнірів, конкурсів з навчальних предметів, конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт, олімпіад зі спеціальних дисциплін та конкурсів фахової майстерності є:

- стимулювання творчого самовдосконалення дітей, учнівської молоді;
- виявлення, розвиток обдарованих учнів, надання їм допомоги у виборі професії, залучення їх до навчання у вищих навчальних закладах;
- реалізація здібностей талановитих учнів;
- формування творчого покоління молодих науковців та практиків для різних галузей суспільного життя;
- підвищення інтересу до поглибленого вивчення навчальних, спеціальних та фахових дисциплін, формування у колах учнівської молоді навичок дослідницької роботи;
- популяризація досягнень науки, техніки та новітніх технологій;
- підбиття підсумків роботи факультативів, гуртків, секцій, учнівських наукових товариств;
- активізація всіх форм позакласної та позашкільної роботи з учнями;
- підвищення рівня викладання навчальних, спеціальних та фахових дисциплін, фахової підготовки учнів;
- залучення професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, працівників наукових установ до активної роботи з обдарованою учнівською молоддю;
- формування команд для участі в міжнародних олімпіадах, конкурсах, турнірах [4].

Олімпіада – це серйозна школа творчих змагань, що надає учням можливості перевірити свої знання та вміння, виявити оригінальність мислення, показати здібності до наукового пізнання.

Всеукраїнська олімпіада з історії

Всеукраїнські олімпіади – це своєрідна професійна школа, яка створює можливості для спілкування науковців, методистів, учителів. (обговорюють стан, можливості, проблеми і перспективи шкільної гуманітарної освіти, сприяють формуванню єдиних вимог до рівня підготовки учнів, змісту предмета, об'єктивності та науковості історії, запровадженню сучасних пед. технологій у навчальний процес.

Олімпіади – це велика відповідальність за формування історичної свідомості та правової культури молодого покоління. Вони сприяють громадянському самовизначенню школярів через усвідомлення ними приналежності до історії, сприйняття цінностей українського народу. Досвід, набутий учнями в інтелектуальних змаганнях, сприяє розвитку творчих здібностей, вдосконаленню комунікативних навичок, самореалізації особистості.

Учаснику олімпіади з історії необхідно:

- поповнювати свої знання шляхом самоосвітньої діяльності через опрацювання певної літератури (підручники, хрестоматії, збірники документів, словники, мемуари, художня література, альбоми про мистецтво та портретні зображення видатних діячів);

- відпрацьовувати загальноосвітні вміння складання простого (розгорнутого) плану, тез навчального тексту; систематизувати набуті знання, самостійно засвоювати зміст навчальної інформації згідно з визначеними завданнями;

- виконувати тести з різних періодів історії;
- працювати з контурними картами, аналізувати історичний атлас;
- працювати над хронологією, заповнювати систематичні, синхроністичні та порівняльні таблиці;

- розв'язувати історичні задачі, аналізувати історичні документи;
- працювати над понятійною базою шкільного курсу історії (тлумачення, виконання завдань за пам'ятками);

- виконувати творчі завдання;
- відпрацьовувати вміння щодо складання історичного портрету видатних осіб світової історії;

- складання історичних кросвордів;
- самостійно опрацьовувати усі доступні джерела історичних знань (зокрема засоби масової інформації), аналізувати різні свідчення, враховуючи їх особливості;

- здійснювати власну інтерпретацію історичних явищ і процесів, обґрунтовувати і відстоювати особисті позиції.

Методичні поради щодо виконання окремих типів олімпіадних завдань:

1. Історична розминка.

Виконання цього виду завдань потребує знання багатьох дат, імен, історичних осіб і міфологічних персонажів, крилатих історичних фраз. Радимо запам'ятовувати цей матеріал у процесі вивчення підручників та читання

додаткової історичної літератури – тоді дати і імена не вирвані з контексту, запам'ятовуються краще.

2. Визначення понять.

Вивчаючи значення термінів, увагу необхідно акцентувати не на механічному запам'ятовуванні дефініцій, а на усвідомленні суттєвих ознак того чи іншого явища. Знаючи ці ознаки, розуміючи суть явища, дати йому визначення можна і самостійно.

Учні повинні не просто дати чітке визначення поняття чи терміну, а й вказати час, країну його виникнення, навести приклад застосування. Для цього вчителям необхідно ознайомити школярів із технологіями творення історичних словників.

3. Знання персоналій.

Учасникам змагань пропонується викреслити зайве прізвище з поданого логічного ряду, назвати історичного діяча за фактами біографії, у вигляді запитань до кросворда дати характеристику історичної особи, поставити у відповідність прізвища. Учні обґрунтовують свої відповіді, вказують роки життя і галузь діяльності історичної особи, дають їй коротку описову характеристику (окрім тестових запитань).

Завдання, яке вимагає коротко, у вигляді запитання до кросворда, дати характеристику історичної особи, потребує обов'язкової вказівки на якусь яскраву історичну заслугу вказаного персонажу, що дає змогу чітко ідентифікувати його серед інших, навіть подібних персонажів історії.

Завдання, які вимагають розгорнутої характеристики історичних персонажів можуть бути сформульовані по-різному (наприклад, скласти історичний портрет, політичний портрет, коротко, у вигляді статті до енциклопедії, дати характеристику історичному діячу. Це однотипні завдання, які вимагають подання основних фактів біографії та вказівки на основні історичні заслуги персонажа. Але, між ними є певна відмінність, яка впливає з самого формулювання завдання. Так, написання статті до енциклопедії вимагає дотримання певного стилю – речення повинні бути максимально інформативними, але короткими, обсяг відповіді – стислим, а перше речення повинно містити коротку загальну характеристику персонажа. При складанні історичного портрету спочатку треба дати коротку загальну характеристику історичного діяча і його коротку біографію, далі зосередитись на детальному розкритті його заслуг, а наприкінці зробити короткі висновки.

4. Описові завдання.

– запитання на порівняння (наприклад, порівняйте Селянську війну в Німеччині та революцію у Нідерландах). Чому перша зазнала невдачі, а друга була успішною? Відповідаючи на такі запитання, важливо правильно підібрати критерії для порівняння, які дають змогу визначити спільні та відмінні риси порівнюваних історичних явищ і зробити правильні висновки.

– запитання на доведення, наприклад, «Доведіть, що війна українського народу під проводом Б. Хмельницького проти польської шляхти була визвольною, справедливою». Відповідаючи на такі завдання, варто чітко

усвідомити, що саме треба доводити, правильно і в достатньому обсязі підібрати аргументи, які це підтверджують, а також викласти ці аргументи чітко, зрозуміло і в логічній послідовності.

– запитання-розмірковування, які часто не містять єдино правильного варіанту відповіді, а мають виявити вміння учасника олімпіади творчо мислити, виробляти власний погляд на проблему й аргументовано обстоювати його. Наприклад, «Тридцятилітню війну історики називають «війною всіх проти всіх». Чи згодні ви з цим твердженням? Дайте розгорнуту відповідь.

– запитання репродуктивні, розраховані на просте відтворення навчального матеріалу (Причини, умови та наслідки Люблінської унії для українських земель». Тут треба чітко, зрозуміло, логічно послідовно викласти матеріал, зробити необхідні акценти і висновки.

5. Заповнення та складання таблиць.

Таблиці можуть бути різних типів, наприклад, спрямовані на встановлення причин і наслідків певних історичних подій чи на порівняння певних історичних явищ. Такі завдання вимагають від учня в максимально стислій, лаконічній формі викласти в графах таблиці необхідні факти, аргументи чи міркування.

6. Редагування текстів.

Це комплексне завдання, що ставить за мету перевірити знання фактичного матеріалу з окремої теми. Учні повинні вміти піддавати сумніву запропонований текст і виправляти його, керуючись власною обізнаністю, коригуючи дати, прізвища і поняття, зберігаючи при цьому загальну канву викладу матеріалу.

7. Завдання, що ілюструють знання історичної карти.

8. Завдання творчого характеру. (написати статтю до історичного словника, підготувати виступ до наукової конференції, пояснити теорії видатних істориків, розкрити вислови відомих постатей, обґрунтувати власну думку, зробити аналіз джерельної та історіографічної бази.

Всеукраїнська олімпіада з правознавства

Олімпіади з правознавства є важливим та ефективним педагогічним інструментом. Вони сприяють поглибленню, розширенню та систематизації знань школярів, формуванню у них життєво-необхідних умінь, стійкої позитивної мотивації навчальної діяльності та пізнавального інтересу, підвищення їхньої правової культури [1].

Під час підготовки до олімпіади учням слід звернути увагу на знання Конституції України, зміни у чинному законодавстві. Також необхідно звернути увагу на знання учнями міжнародних стандартів прав людини та міжнародних, регіональних і національних механізмів їх захисту.

Олімпіадні завдання спрямовані на знання учнями теоретичного матеріалу.

Серед завдань можуть бути:

– тести, що матимуть чотири варіанти відповіді, серед яких лише один правильний;

– завдання, що передбачатимуть відкриту форму відповіді (заповнення пропущеного у тексті, виправлення помилок у тексті);

– робота з поняттєвим апаратом (правові дефініції).

– уміння учнів застосовувати правові норми у тих чи інших життєвих ситуаціях перевірятимуть завдання на розв'язання юридичних задач [2].

Під час виконання завдань учням заборонено користуватися будь якими джерелами інформації.

Всеукраїнські учнівські олімпіади з навчальних предметів проводяться в чотири етапи:

I (перший) етап – на рівні закладів загальної середньої освіти;

II (другий) етап – на рівні територіальних громад;

III (третій) етап – на рівні Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя;

IV (четвертий) етап - на державному рівні.

Проведення олімпіад I, II, III етапів з різних предметів одночасно забороняється.

I етап: на рівні закладів загальної освіти. Олімпіади з навчальних дисциплін проводиться у жовтні. Порядок проведення, персональний склад оргкомітетів та журі, експерти-консультанти I етапу олімпіад, а також рішення відповідних оргкомітетів затверджуються наказами керівника навчального закладу. Завдання I етапу для учасників олімпіад готують предметно-методичні комісії, склад яких затверджується наказом керівника навчального закладу. Звіти про проведення олімпіад з навчальних предметів та заявки на участь команд у наступному етапі оргкомітети I етапу надсилають до районних (міських) оргкомітетів до 1 листопада поточного року. У цьому етапі беруть участь усі учні, які бажають. Будь-які обмеження права участі учнів в I етапі олімпіад з навчальних предметів забороняються.

II етап: олімпіади з навчальних предметів на рівні територіальних громад. Завдання II етапу олімпіад з навчальних предметів готуються обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти. У II етапі олімпіад з навчальних предметів беруть участь учні, що стали переможцями I етапу олімпіад відповідно: з правознавства – 9-11 класів, з історії – 8-11 класів.

III етап олімпіад з навчальних предметів проводяться у січні – лютому. У III етапі олімпіад з навчальних предметів беруть участь учні, що стали переможцями II етапу олімпіад відповідно: з правознавства – 9-11 класів, з історії – 8-11 класів.

IV етап: Всеукраїнські олімпіади з навчальних предметів проводяться в два-три тури. Кількість турів (теоретичний, практичний, експериментальний), форми (письмові роботи, співбесіди тощо) та час їх проведення визначає МОН спільно з оргкомітетами та журі відповідних олімпіад і конкурсів. Завдання для проведення олімпіад готують предметно-методичні комісії, які очолює голова журі. Завдання для проведення змагань складаються з авторських задач і вправ (тестів).

До участі в II, III та IV етапах олімпіади допускаються тільки учні, які стали переможцями попереднього етапу відповідних змагань. Кількісний склад учасників кожного етапу визначає оргкомітет цього етапу. На всіх етапах олімпіад навчальних предметів учні мають право брати участь в змаганнях за

клас не молодший, ніж клас їх навчання в закладах загальної освіти у межах визначених вікових груп для кожного навчального предмета.

Переможцями відповідного етапу олімпіад, турнірів, конкурсів вважаються учні, нагороджені дипломами I, II та III ступенів.

Переможці I і II етапів олімпіад, I етапу турнірів, I етапу конкурсів (II та III етапів, якщо такі проводяться) визначаються на спільному засіданні відповідних оргкомітетів та журі.

Переможці III етапу олімпіад з навчальних предметів нагороджуються дипломами I, II, III ступенів окремо за класами у кількості, яка не перевищує 50% від числа учасників змагань відповідного класу з орієнтовним розподілом кількості дипломів у співвідношенні 1 : 2 : 3.

Переможцем не може бути учасник, який за сумарним результатом виступів на всіх обов'язкових турах відповідного етапу олімпіади набрав менше ніж третину від максимально можливої сумарної (за всіма обов'язковими турами) кількості балів. Решті учасників вручаються дипломи учасника [4].

Приклади завдань

Завдання II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади юних істориків 2021 рік 8 клас

Завдання №1

Історична розминка

1. Установіть відповідність між державами та українськими землями, які перебували у складі цих держав на початку XVI ст. **4 бали**
А. Закарпаття 1. Річ Посполита
Б. Буковина 2. Московське царство
В. Східне Поділля, Київщина 3. Молдавське князівство
Г. Галичина, Волинь 4. Королівство Угорщина
Д. Чернігово-Сіверщина
2. Елементами оздоблення археологічної пам'ятки, зображеної на фото, є фігурки воїнів – А) греків; Б) скіфів; В) сарматів; Г) кіммерійців. **(1 бал)**;
Вкажіть назву пам'ятки **(1 бал)**;
Вкажіть місце, де була знайдена пам'ятка **(1 бал)**;

3. У якому році відбулася подія, описана в уривку з історичного джерела:

«Володимир Мономах сів у Києві. Зустріли ж його митрополит Никифор з єпископами й усіма киянами з честю великою ..., сів він на столі отця свого й предків своїх, і всі раді були, а заколот улігся....»?

А. 1054 рік; Б. 1097 рік; В. 1113 рік; Г. 1199 рік. (1 бал).

4. Що було спільного в правлінні князів Галицько-Волинської держави Романа Мстиславовича та Данила Романовича? (1 бал);

- А. приборкання боярської опозиції.
- Б. розбудова Галицької митрополії.
- В. боротьба з Тевтонським орденом.
- Г. створення антимонгольської коаліції.

Вкажіть: роки князювання Романа Мстиславовича (2 бали) та рік коронації Данила Галицького (1 бал).

5. Загальна назва міського уряду, що набула поширення на початку XIV ст. в українських містах, де функціонувало міське самоврядування, - це

- А) «цех»;
- Б) «віче»;
- В) «вотчина»;
- Г) «магістрат».

1 бал

6. Після смерті Ярослава Мудрого в Київській державі:

- А) утворено триумвірат князів;
- Б) започатковано «шлюбну дипломатію»;
- В) усунуто від влади династію Рюриковичів;
- Г) підпорядковано Київського митрополита Константинопольському патріарху.

1 бал

7. У якому князівстві родове боярство наважилося оголосити князем одного з бояр?

- А) Галицькому;
- Б) Волинському;
- В) Переяславському;
- Г) Чернігово-Сіверському.

1 бал

Всього за завдання 1-15 балів.

Завдання №2

2.1 Дайте визначення поняттям і термінам:

«фільварок», «дитинець», «Золота Орда», «індульгенція», «аутодафе».

5x2 бали

2.2 З'ясуйте зміст крилатих висловів:

«Хто до нас з мечем прийде, той від меча й загине». «Круглий стіл», «Янус двуликий».

Критерії оцінювання: історія походження крилатого вислову – 2 бали; за яких обставин вислів вживається – 2 бали.

3х4 бали

2.3 Назвіть головні причини і запишіть основні наслідки вказаних історичних подій.

Причини	Події	Наслідки
	Люблінська унія	
	Столітня війна	

Критерії оцінювання: повністю визначені причини кожної події – 3 бали; частково визначені причини кожної події – 1 бал; повністю названі наслідки кожної події – 3 бали; частково названі наслідки кожної події – 1 бал.

2х6 балів

Завдання №3

3.1 Напишіть статтю до дитячої енциклопедії: *«Руська правда» – звід законів Київської держави»*.

Критерії оцінювання: знання історичного матеріалу – 8 балів; структурування та логіка викладу – 1 бал; важливість аргументації – 3 бали; оригінальність відповіді – 1 бал; грамотність і стиль – 2 бали.

15 балів

3.2 Стисло, одним реченням, укажіть, чим ці особи уславились, який зробили внесок у світову історію (кожна правильна відповідь – 3 бали):

Володимир Мономах, Анна Ярославна, Хаджі-Гірей, Октавіан Август, Петро Могила.

5х3 бали

3.3 Охарактеризуйте наслідки Великих географічних відкриттів для народів Америки, Європи, України.

Візьміть до уваги, що оцінюватимуться такі критерії: відповідність змісту викладу умові завдання – 0-3 бали; знання та аргументоване, достатнє для розкриття теми, застосування основних історичних категорій: історичної хронології; термінології; персоналістики; географії – 0-3 бали; з'ясування причинно-наслідкових зв'язків – 0-3 бали; логічність та послідовність викладу матеріалу – 0-3 бали; наявність висновків – 0-3 бали; виявлення загальної ерудиції – 0-3 бали; дотримання вимог сучасної української мови – 2 бали.

Усього – 20 балів.

Завдання II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади юних істориків

2021 рік

9 клас

Завдання №1

1.1 Визначте, коли відбувались наступні події:

1. Перший хрестовий похід.
2. «Жакерія» у Франції.
3. Утворення Делійського султанату.

4. Перший поділ Речі Посполитої.
5. Розгром печенігів під Києвом.
6. Битва на річці Сині Води.
7. Заснування Острозької академії.
8. Куруківська угода.
9. Конотопська битва.
10. Видано кодекс законів – Перший Литовський статут.

10x1 б.

1.2 Наведіть сучасні назви даних географічних об'єктів і країн.

Херсонес, Пантікапей, Суразьке море, Варязьке море, Танаїс, Тіра, Франкська держава, Імперія Великих Моголів, Єлисаветград, Борисфен.

10x1 б.

1.3 Установіть відповідності між поняттями та країнами, де ті поняття виникли чи стосовно яких уживаються в контексті історичних подій. Заповніть таблицю. Поясніть значення кожного поняття, що стосується релігійного (духовного) життя. Кожен правильно заповнений сектор – 1 бал. Кожне визначене поняття – 3 бали (вказати не менше трьох суттєвих ознак).

Країна	Поняття
Стародавній Єгипет	
Стародавня Греція	
Стародавній Рим	

1. Демос. 2. Гопліт. 3. Іригаційне землеробство. 4. Сенат. 5. Хора. 6. Папірус.
7. Християнство. 8. Піфія. 9. Плебс. 10. Мумія. 11. Принципат. 12. Ном.

10x1 б. + бали за правильно визначені поняття (в умовах завдання).

Завдання № 2

2.1 Назвіть прізвище політичного діяча, який зображений на світлині, та складіть його історичний портрет.

10 б.

2.2 Визначте за документом подію (2 б.), її рік (1 б.), та історичне значення. (3 б.). Чи є ім'я ви б обов'язково додали в цьому документі, поясніть чому. (4 б.).

Всього 10 б.

«...За владарювання Жигимонта III 30 тисяч запорозьких козаків явили чудові взірці відваги... Коли турецький султан Осман II з величезним військом напав на обоз запорозьких козаків, який вони називають «табором» і укріплюють

виставленими в ряди возами як найміцнішу фортецю, запорожці його хоробро відбили...».

2.3 Складіть розгорнутий план до теми:

«Київська держава (Русь-Україна) за часів Ярослава Мудрого».

10 б.

Завдання № 3

3.1 Поміркуйте над проблемою: «гайдамаки» та «опришки» - це соціальні розбійники чи народні месники. Свою відповідь обґрунтуйте.

Критерії оцінювання: знання історичного матеріалу – 8 балів; структурування та логіка викладу – 1 бал; важливість аргументації – 3 бали; оригінальність відповіді – 1 бал; грамотність і стиль – 2 бали.

15 б.

3.2 Напишіть статтю до дитячої енциклопедії: *«Битва на Синіх Водах»*.

Критерії оцінювання: знання історичного матеріалу – 8 балів; структурування та логіка викладу – 1 бал; важливість аргументації – 3 бали; оригінальність відповіді – 1 бал; грамотність і стиль – 2 бали.

15 б.

Завдання II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади юних істориків

2021 рік

10 клас

Завдання №1

1.1 Історична розминка.

1. Розташуйте імена відомих постатей історії Давнього Сходу в хронологічній послідовності:

- А. Навуходоносор II.
- Б. Тутмос III.
- В. Ехнатон IV.
- Г. Соломон.
- Д. Хаммурапі.

5x1 б.

2. Розташуйте події воєнної історії європейського Середньовіччя в хронологічній послідовності:

- А. розгортання битви біля Пуатьє.
- Б. розгортання битви на Каталаунських полях.
- В. розгортання битви біля Гастінгса;
- Г. розгортання битви біля Кресі.
- Д. Розгортання битви біля Аусбурга.

5x1 б.

1.2 Порівняйте поняття: дайте визначення, встановіть спільні і відмінні риси.

- 1. «Реформа» та «Реформація».
- 2. «Цех» та «Мануфактура».

20 б.

1.3 Назвіть прізвище визначної постаті історії України, що зображена на світлині, та складіть історичний портрет.

10 б.

Завдання №2

2.1 Заповніть таблицю, встановивши причинно--наслідкові зв'язки

Причини	Факт, подія, явище	Наслідки
	Берестейська унія	
	Валуєвський циркуляр	

20 б.

2.2 Напишіть невелику статтю до «Історії України в особах» під назвою «Пилип Орлик».

10 б.

2.3 Історик часто має справу із стійкими висловами, які замінюють наукові терміни і поняття. Розшифруйте подані нижче вислови.

«Київська козаччина», «Коліївщина», «Руїна», «Із варяг у греки», «Український П'ємонт».

5x2 б.

Завдання №3

3.1 Складіть розгорнутий план до теми:

«Утворення та діяльність Кирило-Мефодіївського братства».

10 б.

3.2 Назвіть сусідні країни, що мали історично обумовлені зв'язки з Україною. Охарактеризуйте стосунки з однією з них, в чому саме вони проявились? Які взаємовпливи ви можете простежити?

Критерії оцінювання: логіка викладу – 5 балів; вміння оперувати історичним матеріалом – 5 балів; оригінальність відповіді – 5 балів; загальна ерудиція – 5 балів; грамотність, стиль 5 балів; відчуття певної історичної епохи – 5 балів.

30 б.

**Завдання II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади юних істориків
2021 рік
11 клас**

Завдання № 1

1.1 Встановіть відповідність.

1. 1900 р. 2. 1902 р. 3. 1904 р. 4. 1905 р. 5 1908 р.

- А. Реорганізація РУП в Українську соціал-демократичну робітничу партію.
- Б. Утворення товариства українських поступовців.
- В. Заснування Революційної української партії.
- Г. Утворення Української народної партії.
- Д. Утворення Української соціал-демократичної спілки («Спілка»).

5x1 б.

2. Розташуйте події історії Давніх Індії, Китаю та Греції у хронологічній послідовності:

- А. завершення греко-перських воєн;
- Б. започаткування формування індійської (хараппської) цивілізації;
- В. припинення існування критської (мінойської) палацової цивілізації;
- Г. розгортання спорудження Великої китайської стіни;
- Д. завоювання Єгипту Александром Македонським.

5x1 б.

3. Розташуйте назви країн, що сусідили з Веймарською республікою, за принципом годинникової стрілки, починаючи з Польщі:

- А. Бельгія;
- Б. Чехословаччина;
- В. Польща;
- Г. Австрія;
- Д. Франція;
- Е. Швейцарія;
- Є. Нідерланди.

7x1 б.

1.2. Складіть порівняльну таблицю «Політичні погляди М.С. Грушевського та В.К. Винниченка (1917-1919 рр.).

М.С. Грушевський	В.К. Винниченко
Спільне	
Відмінне	

15 б.

1.3. Дайте визначення поняттям і термінам. Наведіть приклади їх застосування: Голокост, українська діаспора, пацифікація, Руїна, депортація.

5x3 б.

Завдання № 2

2.1. Коротко, у вигляді запитань до кросворда, дайте характеристику історичним особам: Симон Петлюра, Сидір Ковпак, Агатангел Кримський, Григорій Сковорода, Девід Ллойд-Джордж.

5x2 б.

2.2. Напишіть повідомлення до історичного довідника для рубрики «Визначні постаті»: Амет-Хан Султан, Соломія Крушельницька, Марко Кропивницький.

3x5 б.

2.3. Заповніть таблицю:

«Держави, що утворилися й припинили існування у XX ст.»

	Карпатська Україна	Королівство сербів, хорватів і словенців	Маньчжоу-Го
Час існування			
За яких обставин утворилися			
За яких обставин припинили існування			
Головні історичні події			
Найвідоміші історичні постаті			

15x1 б.

Завдання № 3

3.1. Багатим на події видався 1933 рік. Уявляючи себе літописцем планетарного масштабу, що б ви занотували у свій літопис? Які б висновки зробили?

10 б.

3.2. Висловіть своє ставлення до відомих вам публікацій щодо національно-визвольної боротьби в Західній Україні у повоєнні роки.

Критерії оцінювання: знання матеріалу – 10 балів; структурування та логіка викладу – 5 балів; відчуття певної епохи – 5 балів; важливість аргументації – 5 балів; оригінальність відповіді – 3 бали; грамотність і стиль – 2 бали.

30 б.

Завдання III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії 2022 рік 8 клас

Завдання № 1

1.1. Заповніть пропуски в синхроністичній таблиці:

«Україна і світ з XI по XVII ст.»

Події всесвітньої історії	Рік	Події в Україні
		Смерть Ярослава Мудрого
Помер французький король	1223	

Філіпп II Август		
Невська битва		
	1492	Перша згадка про козаків
		Напад кримських татар на Поділля і Галичину
Утворення англіканської церкви	1534	
Відбудова шедевра індо-мусульманського мистецтва Фатехпур-Сікрі	1569	
Скасування Юр'єва дня у Московській державі		
	1613	Прийняття польським сеймом постанови, що зобов'язувала українських козаків підпорядковуватись місцевій владі
		Похід у Туреччину козаків під проводом Д. Гуні

Критерії оцінювання: кожна правильно наведена дата чи подія – 1 бал.

15x1 б.

1.2. Дайте визначення понять і термінів, зазначивши не менше трьох суттєвих ознак:

«Схоластика», «Велике переселення народів», «Вотчина», «Зимівник», «Клейноди».

5x3 б.

1.3. За поданими нижче характеристиками ідентифікуйте історичних діячів:

А) «Відомий діяч української культури, а також інженер та ливарник. Деякий час працював на території Московського царства, де надрукував низку літургійних книг. З часом перебрався на територію Великого князівства Литовського, а у подальшому до Львова, де «друковане занедбане оновив».

Б) «Король франків, король лангобардів. Його батьком був Піпін III Короткий. Зміцнив і надзвичайно розширив свою державу, підпорядкувавши собі більшу частину Західної Європи. У 800 р. став імператором».

В) «Відомий український вчений доби Відродження XV ст. Походив з Галичини. Навчався в Ягеллонському та Болонському університетах. Доктор медицини та філософії. Ректор Болонського університету. Автор праці «Прогностична оцінка поточного 1483 року». Помер у Кракові».

Г) «Англійський король з династії Плантагенетів, котрий правив у 1189-1199 рр. Відомий під кількома прізвиськами, у тому числі під прізвиськом «Так-і-ні». Учасник III хрестового походу. На зворотному шляху потрапив у

полон до герцога Австрії, з якого був викуплений за значну суму грошей. Загинув під час військового походу у Францію».

Д) Представниця старовинного українського шляхетського роду, меценатка, фундаторка Київського Братського Богоявленського монастиря та Київської братської школи, від якої веде історію Києво-Могилянська академія. Заповідала також гроші Луцькому братству. Опікувалась розвитком духовності та освіти.

5x2 б.

Завдання № 2

2.1. Назвіть авторів історичних праць (кожна правильна відповідь – 1 бал).

Дайте характеристику однієї з робіт (10 балів).

«Повчання дітям», «Повість минулих літ», «Апостол», «Требник», «Опис України».

План характеристики:

- 1) авторство – 1 бал.
- 2) час написання твору, знання історичної епохи – 2 бали.
- 3) Короткий зміст роботи – 5 балів.
- 4) Значення твору для сучасників і нащадків – 2 бали.

15 б.

2.2. Порівняйте поняття: дайте визначення, встановіть спільні та відмінні риси: «Реформа» та «Реформація».

10 б.

2.3. Підготуйте невелику статтю для дитячої енциклопедії на тему: **«Утворення реєстрового козацтва»**.

Критерії оцінювання: відповідність змісту та умові завдання – 5 балів; знання та аргументоване застосування основних історичних категорій, хронології, термінології, персоналістики – 10 балів; логічність та послідовність викладу матеріалу – 2 бали; виявлення загальної ерудиції – 3 бали.

20 б.

Завдання № 3

Складіть схему за запропонованою темою: **«Міжнародна діяльність Богдана Хмельницького»**.

Позначте векторами напрямки міжнародної діяльності Б. Хмельницького, країни. З якою країною міжнародні відносини були найбільш успішними?

Критерії оцінювання: систематизація знань у вигляді схеми – 6 балів; знання історичного підґрунтя – 6 балів; висновки – 5 балів; логічність викладу – 2 бали; грамотність – 1 бал.

20 б.

Завдання III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіад з історії
2022 рік
9 клас

Завдання № 1

1.1. Визначте поняття і терміни. Наведіть приклади їх застосування.

Агора, боністика, нація, гуманізм, фільварок.

5x3 б.

1.2. Історична розминка.

1. З якого історичного джерела взято слова: «... звідки почалась Руська земля, хто в Києві перший став княжувати і звідки Руська земля стала бути...»?
2. Кого називають «Афонським затворником»?
3. Вкажіть сучасну назву історико-географічного об'єкта «Славутич».
4. Яку битву періоду Національно-визвольної війни українського народу проти Речі Посполитої називають «другими Каннами»?
5. Вкажіть подію, яка відбулась раніше: а) початок Третього хрестового походу; б) початок Столітньої війни.
6. Вкажіть сучасну назву історико-географічного об'єкта Персія.
7. Яка подія відбулась у 476 р.?
8. Коротко розкрийте зміст крилатого вислову «Сізіфова праця».
9. Вкажіть сучасну назву історико-географічного об'єкта «Єлисаветград».
10. Кому належать наступні слова: «...майте любов межі собою, бо ви всі брати, від одного батька і від однієї матері. І якщо будете жити в любові між собою, Бог буде у вас і підкорить вам ворогів, і будете мирно жити, якщо ж будете в ненависті жити, в чварах і незгодах, то загинете самі і загубите землю батьків своїх»?
11. Вставте пропущене: поляни, сіверяни, древляни, дуліби, білі хорвати, _____, тиверці.
12. Вкажіть подію, що відбулась раніше: а) битва під Корсунем; б) битва біля Жовтих вод.
13. Вставте пропущене: печатки – сфрагістика, герби – геральдика, _____ – вексилнологія.
14. Назвіть автора історичної праці «Порівняльні життєписи».
15. Кого вважають «батьком історії».

15x1 б.

1.3. Підготуйте невелику статтю до дитячої енциклопедії на тему: **«Азовське козацьке військо»**.

Критерії оцінювання: відповідність змісту та умові завдання – 5 балів; знання та аргументоване застосування основних історичних категорій, хронології, термінології, персоналістики – 10 балів; логічність та послідовність викладу матеріалу – 2 бали; виявлення загальної ерудиції – 3 бали.

20 б.

Завдання № 2

2.1. Вкажіть, постать політичного діяча, що зображено у візуальному джерелі, та складіть історичний портрет цієї особистості.

Критерії оцінювання: відповідність змісту та умові завдання – 5 балів; знання та аргументоване застосування основних історичних категорій, хронології, термінології, персоналістики – 10 балів.

15 б.

2.2. Заповніть пропуски в хронологічній таблиці:

Події	Дати
Похід київського князя Аскольда на Візантію. Прийняття Аскольдом християнства	
Любецький з'їзд руських князів	
Заснування Іваном Федоровим друкарні у Львові	
Розгром англійцями «Непереможної армади»	
Взяття Константинополя хрестоносцями	
Початок Першого хрестового походу	
Утворення Галицько-Волинської держави	
Хотинська війна	
Битва під Батогом	
Ліквідація гетьманства Катериною II	

10x1 б.

2.3. Назвіть головні причини і запишіть основні наслідки вказаних історичних подій.

Причини	Подія	Наслідки
	Промисловий переворот в Англії	
	Заснування міст на Слобожанщині	
	Виникнення Запорізької Січі	

Критерії оцінювання: повністю визначені причини кожної події – 3 бали; частково визначені причини кожної події – 1 бал; повністю названі наслідки кожної події – 3 бали; частково названі наслідки кожної події – 1 бал; виявлення загальної ерудиції – 2 бали.

20 б.

Завдання № 3

Уявіть, що ви – літописець, який став свідком взяття Бастилії. Опишіть цю подію. У вашому літописі треба вказати:

- 1) Дату і місце події. – 2 бали.
- 2) Імена історичних осіб, які були причетні до описуваної події. – 3 бали.
- 3) Причини, які призвели до цієї події. – 3 бали.
- 4) Виклад перебігу події. – 3 бали.
- 5) Наслідки події. – 5 балів.
- 6) Оцінка подій сучасниками. – 4 бали.

20 б.

Завдання III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії 2022 рік 10 клас

Завдання № 1

1.1. Дайте визначення понять і термінів, зазначивши не менше трьох суттєвих ознак: Велика Скіфія, Коліївщина, Гетьманщина, Реконкіста, масонство.

5х3 б.

1.2. Заповніть пропуски в хронологічній таблиці:

Події	Дати
Вестфальський мир	
Любецький з'їзд руських князів	
Реставрація влади Бурбонів у Франції	
Розгром англійцями «Непереможної армади»	
Взяття Константинополя хрестоносцями	
Заснування Харківського університету	
Утворення Галицько-Волинської держави	
Хотинська війна	
Прийняття Центральною Радою Четвертого Універсалу	
Створення у Львові Союзу визволення України	

10х1 б.

1.3. Назвіть головні причини і запишіть основні наслідки вказаних історичних подій.

Причини	Подія	Наслідки
	Кримська війна 1853 – 1856 рр.	
	Революція 1848-1849 рр. у Німеччині	
	Прийняття II Універсалу Центральної Ради	

Критерії оцінювання: повністю визначені причини кожної події – 3 бали; частково визначені причини кожної події – 1 бал; повністю названі наслідки

кожної події – 3 бали; частково названі наслідки кожної події – 1 бал. виявлення загальної ерудиції – 2 бали.

20 б.

Завдання № 2

2.1. Назвіть сучасні назви даних географічних об'єктів і країн.

Аккерман, Кафа, Варязьке море, Меотида, Танаїс, Священна Римська імперія, Османська імперія, Хаджибей, Королівство Валахія, Князівство Трансильванія.

10х1 б.

2.2. Напишіть тези до виступу на учнівській конференції з проблеми: **«Паризька мирна конференція»**.

Критерії оцінювання: відповідність змісту викладу умові завдання – 0-3 бали; знання та аргументоване, достатнє для розкриття теми, застосування основних історичних категорій: історичної хронології; термінології; персоналістики – 0-3 бали; з'ясування причинно-наслідкових зв'язків – 0-3 бали; логічність та послідовність викладу матеріалу – 0-3 бали; наявність висновків – 0-3 бали; виявлення загальної ерудиції – 0-3 бали; дотримання вимог сучасної української мови – 2 бали.

20 б.

2.3. Підготуйте невеликі інформаційні довідки до енциклопедичного довідника «Путівник з історії України» за рубриками:

«Братство тарасівців», «Кирило-Мефодіївське братство (товариство)», «Просвіти», Товариство українських поступовців.

4х5 б.

Завдання № 3

3. Наукові дискусії про причини поразки Української революції розпочалися одразу ж після її поразки. Зіткнулися два протилежні погляди з приводу того, хто винуватий – керманічі чи народ. Намагаючись зняти з себе відповідальність і перекласти її на опонентів, консервативні політики винуватими вважали Українських революційних лідерів, а соціалістичні, у свою чергу, – народні маси, вказуючи на їх низьку національну і політичну свідомість.

Які, на Вашу думку, були основні причини поразки Української революції? Які були її уроки? Які наслідки?

Критерії оцінювання: відповідність змісту та умові завдання – 5 балів; знання та аргументоване застосування основних історичних категорій, хронології, термінології, персоналістики – 10 балів; логічність та послідовність викладу матеріалу – 2 бали; виявлення загальної ерудиції – 3 бали.

20 б.

**Завдання III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії
2022 рік
11 клас**

Завдання № 1

1.1. У вигляді запитань до кросворду дайте характеристику історичним особам: Євпраксія «Добродія» Мстиславівна, Галшка Гулевичівна, Соломія Крушельницька, Амет-Хан Султан, Сидір Ковпак.

5х3 б.

1.4. Визначте причини і наслідки зазначених подій:

Причини	Подія	Наслідки
	Третій поділ Польщі 1795 р.	
	Революція 1848-1849 рр. у Франції.	
	Громадівський рух 60-ті роки XIX ст.	

Критерії оцінювання: повністю визначені причини кожної події – 3 бали; частково визначені причини кожної події – 1 бал; повністю названі наслідки кожної події – 3 бали; частково названі наслідки кожної події – 1 бал. виявлення загальної ерудиції – 2 бали.

20 б.

1.3. Дайте визначення понять і термінів, зазначивши не менше трьох суттєвих ознак: «Карпатська Україна», «Ждановщина», «Операція «Вісла», «Клаптикова імперія», «Десталінізація».

5х3 б.

Завдання № 2

2.1. Розкрийте зміст наступних усталених виразів, які мають історичне підґрунтя. Вкажіть, коли і з якого приводу вони виникли.

	Значення	Коли і з якого приводу виник цей вислів
«П'ята колона»	1 бал	2 бали
«Столипінський вагон»	1 бал	2 бали
«Варфоломійська ніч»	1 бал	2 бали
«Розстріляне відродження»	1 бал	2 бали

4х3 б.

2.2. Сучасні історики, оцінюючи значення діяльності П. Скоропадського, відмічають, що виключний внесок у розвиток Української Держави гетьман

зробив своєю культурною політикою, яка була прогресивною, новою, багатообіцяючою, чимало зусиль було докладено до відновлення всього українського.

В. Винниченко у своїх мемуарах розвінчує успішність гетьманських культурних реформ, вказує на ряд недоліків, які супроводжували українізацію, зазначає, що діяльність гетьмана в шкільній справі не стільки сприяла її піднесенню, скільки свідомо нищила.

Якої точки зору щодо політики гетьмана в культурній сфері дотримуетесь Ви? Свою відповідь обґрунтуйте.

Критерії оцінювання: висловлювання власної позиції – 5 балів; обґрунтування власної позиції – 10 балів; використання історичних фактів – 5 балів.

20 б.

2.3. Внаслідок поразки у Першій світовій війні Німеччина втратила всі свої колоніальні володіння. Заповніть тематичну таблицю, вказавши, яким державам дісталися німецькі володіння та зробіть висновок (значення цих втрат для Німеччини).

Німецьке володіння	Якій державі (держavam) дісталось
Камерун	1 бал
Німецька Східна Африка	1 бал
Німецька Південно-Західна Африка	1 бал
Того	1 бал
Нова Гвінея	1 бал
Самоа	1 бал
Циндао (Цзяо-Чжоу)	1 бал

Висновок (8 балів)

15 б.

Завдання № 3

3.1 Уявіть, що ви журналіст, який став свідком битви за Дніпро під час Другої світової війни. Напишіть репортаж про цю подію. В ньому треба вказати:

- 1) Дату й місце події – 2 бали.
- 2) Імена не менше п'яти історичних осіб, які були причетні до описуваної події, зазначивши також, яку саме участь вони брали в ній, - 5 балів.
- 3) Причини, які призвели до цієї події, - 2 бали.
- 4) Детальний виклад перебігу події – 3 бали.
- 5) Наслідки події – 4 бали.
- 6) Оцінка події сучасниками.

20 б.

3.2 Дайте відповідь на проблемне запитання, аргументуючи власну точку зору.
Запровадження непу – зміцнення радянської влади чи шлях до її знищення?

Критерії оцінювання: наявність власної позиції – 4 бали; обґрунтування власної позиції – 8 балів; використання історичних фактів – 5 балів; логічність викладу матеріалу – 5 балів; висновки – 3 бали.

25 б.

Завдання III етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства 2022 рік
9 клас

I. Тестові завдання:

1. Яким органом є Кабінет Міністрів України?
 - а) адміністративним органом;
 - б) колегіальним органом;
 - в) представницьким органом;
 - г) установчим органом.
2. Що зобов'язані здійснити органи державної влади, органи місцевого самоврядування у разі надходження до них колективних письмових звернень?
 - а) повідомити авторів звернення про отримання;
 - б) розглянути у встановлений законом строк;
 - в) дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк;
 - г) розглянути і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.
3. Які особи відповідно до Конституції України не мають права голосу на виборах та референдумах?
 - а) молодші 21 року;
 - б) засуджені, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі;
 - в) визнані судом недієздатними;
 - г) особи, які проходять строкову військову службу.
4. Як обирається конституційний склад Верховної Ради України?
 - а) на загальних демократичних виборах шляхом таємного голосування строком на п'ять років;
 - б) народом – єдиним джерелом влади у державі шляхом таємного голосування строком на п'ять років;
 - в) на основі міжнародних стандартів організації та проведення виборів шляхом таємного голосування строком на п'ять років;
 - г) на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.
5. Хто може здійснювати вплив на суддю?
 - а) Вища рада правосуддя України;
 - б) Державна судова адміністрація України;
 - в) Верховна Рада України;
 - г) вплив у будь-який спосіб забороняється.
6. Активне виборче право в Україні надається громадянам із:
 - а) 14 років;
 - б) 16 років;
 - в) 18 років;
 - г) 21 року.
7. Видами форм правління є:
 - а) федерація;
 - б) демократія;
 - в) конфедерація;
 - г) республіка.

сплачених за них грошей, а може тільки обміняти чоботи на іншу таку ж пару. Крім того, взагалі не зрозуміло з якої причини в одного з чобіт відірвалася підошва.

С. звернувся в юридичну консультацію за порадою. Надайте кваліфіковану відповідь С.

2x15 б.

V. Прочитайте ситуацію та дайте кваліфікацію наведених подій. Чи нестимуть її учасники юридичну відповідальність, яку саме? Відповідь обґрунтуйте.

Двічі судимий К. вдерся до відділення банку та, направивши на касирку пістолет і погрожуючи застрелити її, наказав віддати гроші із каси. Касирка виконала його вимогу, однак встигла натиснути тривожну кнопку, викликавши поліцію. Серед відвідувачів банку опинився співробітник приватної охоронної компанії П., який застосував до К. прийом рукопашного бою та відібрав в нього пістолет. У цей момент до відділення заскочили співробітники поліції. Побачивши озброєного П. в штатському, вони прийняли його за грабіжника, тому застосували до нього силу. На щастя, касирка зупинила їх, але в П. було зламано руку, а в К. виявилися черепно-мозкова травма та струс мозку.

15 б.

VI. Складіть та розпишіть схему «Склад правовідносин».

15 б.

Завдання III етапу

Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства 2022 рік

10 клас

I. Тестові завдання.

1. Ким призначається на посаду Прем'єр-міністр України?

- а) Верховною Радою України за поданням Президента України;
- б) Верховною Радою України;
- в) Президентом України за погодженням з Верховною Радою України;
- г) Верховною Радою України за поданням коаліції депутатських фракцій.

2. З якого моменту заарештованому чи затриманому надається можливість користуватися правничою допомогою захисника?

- а) з моменту відкриття кримінального провадження;
- б) невідкладно з моменту арешту;
- в) з моменту розгляду справи в суді;
- г) з моменту затримання.

3. Що зобов'язані здійснити (вчинити) громадяни, які мають намір провести збори, мітинги, походи і демонстрації?

- а) сповістити органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування;
- б) звернутися за дозволом до державного органу зі спеціальним статусом;
- в) сповістити посадових осіб місцевих державних органів уповноважених брати участь у роботі дозвільного центру;
- г) отримати документ дозвільного характеру.

4. Чи припустима в Україні цензура?
- а) цензура в Україні заборонена;
 - б) цензура в Україні дозволена;
 - в) цензура в Україні дозволена в умовах воєнного стану;
 - г) цензура в Україні допускається в умовах надзвичайного стану.
5. В адміністративному праві основним є такий метод правового регулювання:
- а) диспозитивний;
 - б) імперативний;
 - в) юридичний;
 - г) адміністративний.
6. Укажіть, яке заняття судді мають право поєднувати зі своєю основною діяльністю:
- а) робота народним депутатом України;
 - б) викладання у вищому навчальному закладі;
 - в) надання платних юридичних консультацій приватним підприємствам;
 - г) належати до політичної партії.
7. Вихід з громадянства України дітьми віком від 14 до 18 років може відбуватися:
- а) лише за їхньої згоди;
 - б) Указом Президента України;
 - в) за бажанням батьків;
 - г) рішенням суду.
8. Протягом якого терміну затверджуються укази Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну або часткову мобілізацію, про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації?
- а) протягом одного дня з моменту звернення Президента України;
 - б) протягом двох днів з моменту звернення Президента України;
 - в) протягом двох днів з моменту звернення Президента України;
 - г) протягом двох днів з моменту звернення Президента України.
9. Позов власника про усунення перешкод у користуванні річчю – це:
- а) виндикаційний позов;
 - б) негаторний позов;
 - в) арбітражний позов;
 - г) сервітутний позов.
10. Яке адміністративне стягнення може бути застосовано до військовослужбовців?
- а) громадські роботи;
 - б) виправні роботи;
 - в) штраф;
 - г) адміністративний арешт.

10x1 б.

II. Створіть схему «Праця неповнолітніх: робочий час та час відпочинку. Охорона праці неповнолітніх».

15 б.

III. Поясніть поняття, вказавши не менше трьох суттєвих ознак або прикладів:

1. Абсентеїзм;
2. Необхідна оборона.

2x4 б.

IV. Порівняйте терміни і поняття за самостійно визначеними критеріями:

- Правовий статус біженців та внутрішньо переміщених осіб;
 Прокурор – суддя.

2x10 б.

V. Задача.

Визначте правовідносини, про які йдеться. Укажіть нормативно-правові акти, що їх регулюють. Дайте правову оцінку діям учасників у цій правовій ситуації. Укажіть обставини, котрі пом'якшуватимуть або обтяжуватимуть юридичну відповідальність учасників (за їх наявності).

П. (17 років), С. (16 років) і Т. (12 років) не маючи грошей, вирішили здійснити напад на перехожих. С., який перебував у стані наркотичного сп'яніння, та П. сховалися в кущах, а Т. мав подати сигнал, коли підходитиме перехожий. Невдовзі на доріжці з'явилася 17-річна Н. За сигналом Т., П. та С., погрожуючи ножем, спробували відібрати в неї шапку та мобільний телефон. Однак Н. виявилася майстром спорту з боксу, яка поверталася з тренування. Вона почала чинити опір та завдала С. та П. тяжких тілесних ушкоджень. Т., злякавшись, кинувся навтьоки, а Н. викликала «швидку допомогу» та поліцію.

Кваліфікуйте дії П., С., Т., Н.

15 б.

VI. Задача.

12-річний М. брав участь у кінозйомках, за що одержав винагороду у сумі 5000 гривень. На ці гроші він самостійно купив домашній кінотеатр. Однак батьки вирішили, що ці витрати не є доцільними, звернулися до магазину з вимогою прийняти кінотеатр та повернути гроші.

1) Дайте правову оцінку ситуації.

2) Визначте вид та обсяг цивільної дієздатності М.

3) Які наслідки укладання правочинів малолітніми? Чи зміниться рішення, якщо про вчинення правочину батьки дізналися через 6 місяців після купівлі кінотеатру?

15 б.

VII. Визначте форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування та надайте коротку характеристику кожній з них.

5*4 б.

Завдання III етапу

Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства 2022 рік

11 клас

I. Тестові завдання.

1. Що належить до загальнодержавних податків:

- а) екологічний податок;
- б) плата за землю;
- в) акцизний податок;
- г) усі відповіді правильні.

2. Що гарантується Україною своїм громадянам, які перебувають за її межами?

- а) піклування;
- б) захист;
- в) соціальна і матеріальна допомога;
- г) піклування та захист.

3. У яких випадках допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди?

- а) у випадках, визначених законом;
- б) у випадках, визначених Конституцією;
- в) у випадках, визначених законом, і лише в інтересах держави, соціального добробуту;
- г) у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

4. Яка процедура оголошення стану війни і укладення миру згідно Конституції України?

- а) оголошує Президент України за поданням не менш як двох третин народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України;
- б) оголошує Президент України за поданням не менш трьох четвертих народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради України;
- в) оголошує Голова Верховної Ради України за поданням не менш як однієї третини народних депутатів України;
- г) оголошується Верховною Радою України за поданням Президента України.

5. Що є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави?

- а) надра землі, атмосферне повітря;
- б) земля;
- в) природні ресурси континентального шельфу;
- г) права і свободи людини.

6. На кого покладається забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України?

- а) Збройні сили України;
- б) виключно на правоохоронні органи держави;
- в) відповідні військові формування та правоохоронні органи держави;
- г) Службу безпеки України.

7. Ким призначається на посаду Прем'єр-міністр України?

- а) Верховною Радою України за поданням Президента України;
- б) Президентом України за поданням Верховної Ради України;
- в) Президентом України за згодою Верховної Ради України;
- г) Верховною радою України за поданням голови Верховної Ради.

8. Який шлюб не може бути визнаний недійсним за рішенням суду?

- а) між двоюрідними братом та сестрою;
- б) між тіткою, дядьком та племінником, племінницею;
- в) між родичами третього коліна за походженням;
- г) з особою, яка не досягла шлюбного віку і якій не було надано права на шлюб.

9. Зміст правовідносин складають:

- а) права і обов'язки сторін правовідносин;

б) майнові або немайнові блага, з приводу яких складаються правовідносини;

в) приписи норм права, які регулюють відповідні правовідносини;

г) обставини, з якими право пов'язує виникнення, зміну та припинення правовідносин.

10. Що закон не відносить до істотної умови договору оренди землі?

а) об'єкт оренди;

б) строк дії договору;

в) орендну плату;

г) існуючі обмеження (обтяження) щодо використання земельної ділянки.

10x16.

II. Порівняйте поняття:

Крадіжка – шахрайство;

Політична партія – громадська організація.

4x2 б.

III. Поясніть поняття.

Адвокатура.

Платіжна картка.

2x2 б.

IV. Задача

В. часто виступав на зборах із критикою свого директора М. Директор, не маючи законних підстав для звільнення з роботи В., домовився із психоневрологом Б. про те, що той направить В. на лікування у психоневрологічний заклад. Це було зроблено після проходження В. планового медичного огляду. Однак головний лікар цього закладу відмовився госпіталізувати В.

Дайте юридичну оцінку діям М. і Б.

20 б.

V. Задача.

Ф. дізнався, що в О. є велика колекція золотих монет. Він звернувся до раніше судимого 58-річного С. з пропозицією викрасти цю колекцію з квартири О. за винагороду, на яку той погодився. С. домовився з 25-річним Д., що той виготовить відмички для замків дверей квартири О., 17-річним М., що той проникне в квартиру за допомогою цих відмичок і забере колекцію, а також з 18-річним Л., що він слідкуватиме за квартирою й повідомить М., коли О. не буде вдома. Л. після роздумів, звернувся до поліції і розповів все, що знав. У цей час М. вирішив діяти самі. Переконавшись, що у вікнах помешкання О. відсутнє світло, та вважаючи, що О. немає вдома, М. проник у квартиру. Однак виявилося, що О. відпочивав удома. О. почав кричати й чинити спротив. М. дістав ніж і став вимагати щоб О. віддав колекцію, погрожуючи вбивством. Завдяки інформації Л. до будинку О. прибули співробітники поліції. М., почувши сирену, не встиг взяти нічого в квартирі і спробував утекти, але був затриманий поліцейськими.

Визначте правовідносини, про які йдеться. Укажіть нормативно-правові акти, що їх регулюють. Дайте правову оцінку діям учасників у цій правовій ситуації. Укажіть обставини, котрі пом'якшуватимуть або обтяжуватимуть юридичну відповідальність учасників (за їх наявності).

20 б.

VI. Юридичні ситуації.

У кожній ситуації визначте, на кого має бути покладено обов'язок з відшкодування шкоди, завданої малолітніми чи неповнолітніми особами.

Ситуація 1. Дванадцятирічний Леонід під час уроку фізкультури розбив вікно в будинку, розташованому поруч зі школою.

Ситуація 2. Шістнадцятирічна Галина уклала з видавництвом договір, за яким вона до 10 грудня 2016 року мала передати видавництву рукопис твору для літературного редагування та подальшого оприлюднення. Своє зобов'язання Галина виконала із запізненням на два тижні. За це порушення умов договору вона мала сплатити штраф у розмірі 1000 грн.

Ситуація 3. Сімнадцятирічний Орест під час їзди на мопеді не впорався з управлінням і пошкодив автомобіль Зиновія. Розмір заподіяної шкоди становив 10 000 грн. У Ореста таких коштів не було.

Ситуація 4. Під час перебування в дитячому санаторії 13-річний Семен та 15-річний Марк, граючи у настільний теніс, через необережність зламали тенісний стіл.

4x4 б.

VII. Охарактеризуйте шлюбний договір: його зміст, порядок укладання, правове значення, внесення змін в умови договору, розірвання. Визнання шлюбного договору недійсним.

20 б.

Ключ до виконання завдань:

9 клас. I. 1 – а, 2 – г, 3 – в, 4 – г, 5 – г, 6 – в, 7 – г, 8 – г, 9 – г, 10 – в.

10 клас. I. 1 – а, 2 – г, 3 – а, 4 – а, 5 – б, 6 – б, 7 – а, 8 – б, 9 – г, 10 – в.

11 клас. I. 1 – г, 2 – г, 3 – г, 4 – г, 5 – б, 6 – в, 7 – а, 8 – в, 9 – а, 10 – г.

Турнір юних істориків – це змагання між командами старшокласників, які уміють на високому науковому рівні викласти й довести свою точку зору з приводу тієї чи іншої історичної події, наукової праці, даних архівного документа й обґрунтувати її в наукових дискусіях – історичних раундах.

Турнір, як правило, проводяться у два етапи:

I (перший) етап – між командами загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів на районному та (або) обласному рівнях;

II (другий) етап – фінальний – на державному рівні.

У ТЮІ можуть брати участь команди у складі чотирьох-п'яти учнів старших класів. Не дозволяється брати участь у Турнірі студентам вищих навчальних закладів. Кожну команду очолює капітан, який є офіційним її представником. Капітану надається право розподіляти обов'язки між членами команди під час історичного раунду.

ПРАВИЛА ІСТОРИЧНОГО РАУНДУ

Перед початком змагань представляються команди та проводиться жеребкування для визначення нумерації команд. В історичному раунді беруть участь 3 (2 або 4) команди залежно від загального числа команд. Раунд проводиться в три (чотири) дії. Команда виступає в одній із трьох (чотирьох) ролей: Доповідач, Оponent, Рецензент, Спостерігач.

Дії проводяться відповідно до поданої таблиці:

Трикомандний раунд				Чотирикомандний раунд				
Дія				Дія				
Команда	I	II	III	Команда	I	II	III	IV
1	Д	Р	О	1	Д	С	Р	О
2	О	Д	Р	2	О	Д	С	Р
3	Р	О	Д	3	Р	О	Д	С
				4	С	Р	О	Д

Під час змагань гравці не мають права спілкуватися або консультуватися ні з ким, окрім членів журі. Кожен член команди під час одного раунду має право виступати як Доповідач, Опонент або Рецензент не більше одного разу.

VII. РЕГЛАМЕНТ ІСТОРИЧНОГО РАУНДУ

1. Опонент викликає Доповідача на завдання – 1 хв.
2. Доповідач приймає чи відхиляє виклик – 1 хв.
3. Підготовка до доповіді – 2 хв.
4. Доповідь – 7 хв.
5. Запитання Опонента до Доповідача та його відповіді – 2 хв.
6. Підготовка до опонування – 2 хв.
7. Опонування – 5 хв.
8. Запитання Рецензента до Доповідача й Опонента, їхні відповіді – 3 хв.
9. Підготовка до рецензування – 2 хв.
10. Рецензування відповідей Доповідача й Опонента – 3 хв.
11. Заключне слово Рецензента, Опонента, Доповідача (загальна полеміка) – 5-7 хв.
12. Запитання журі – 2 хв.
13. Виставлення оцінок – 2 хв.
14. Слово журі 3 хв.

ВИСТУП КОМАНД ПРОТЯГОМ ІСТОРИЧНОГО РАУНДУ

Доповідач (один або два члени команди на рівних правах) викладає суть рішення завдання, акцентуючи увагу на наукових підходах в історії до того чи іншого факту події. Має використовувати раніше підготовлені малюнки, схеми, карти, та ін.

Опонент (один або два члени команди) висловлює критичні зауваження до доповіді, вказує позитивні сторони, виявляє недоліки та помилки. Він акцентує свою увагу на науковому характері доповіді. Під час полеміки обговорюється висвітлення завдання Доповідачем.

Рецензент (один член команди) дає коротку оцінку Доповідача й Опонента.

Спостерігач бере участь у загальній полеміці. Питання, які ставить Спостерігач, мають бути уточнювальними і стосуватися тільки доповіді, яку будь-який член відповідної команди. Відповідає на запитання Доповідач.

Обмеження кількості виступів

Кожен учасник команди протягом одного історичного раунду може виступати не більше одного разу. Уточнювальні запитання і відповіді на них, а також участь у полеміці виступами не вважаються.

Основним завданням *Ведучого* є створення умов для нормального проведення історичних раундів.

Обов'язки ведучого:

- стежити за дотримання регламенту;
- створювати умови для нормальної роботи журі (стежити за поведінкою команд, зачитувати умови завдань, оцінки журі);
- стежити за характером запитань, які ставляться, запобігати їх повторенню;
- стежити за дискусією і припиняти її в разі неконструктивності;
- визначати спосіб початкового розподілу ролей (жеребкування, конкурс капітанів тощо);
- стежити за тим, щоб поряд із командами не було нікого з осіб, які не є членами команди.

Ведучий має право:

- зупиняти час, який порушив регламент ТЮІ;
- знімати запитання, які повторюються;
- усунути команду від участі в раунді, якщо вона постійно порушує правила Турніру;
- у разі необхідності надавати учасникам додатковий час (не більше 1 хв.);
- надавати слово керівникам або глядачам (тільки після виставлення оцінок).

Ведучий не має права:

- порушувати регламент;
- зупиняти учасників до закінчення часу, відведеного для виступу;
- коментувати виступи та висловлювати свою думку;
- порушувати правила ТЮІ;
- ставити навідні запитання.

ОЦІНКА ВИСТУПУ КОМАНД

Після кожної дії журі виставляє командам оцінки з урахуванням усіх виступів членів команди: доповідь, опонування, рецензування, запитання та відповіді, участь у полеміці. Далі оцінки переводяться в бали з відповідними коефіцієнтами для Доповідача, Опонента Рецензента з такою схемою:

Оцінка	5+	5	5-	4+	4	4-	3+	3	3-
Бали	53	50	47	43	40	37	33	30	27

Коефіцієнти:

Роль команди	Доповідач	Опонент	Рецензент
Коефіцієнт	3,0 або менше	2,0 або 2,2	1,0

Якщо в журі 5 або 6 осіб, то при підрахуванні балів відкидається одна нижча оцінка; якщо в журі більше 6 осіб, то відкидається одна вища і одна нижча оцінки.

ЗАЛІКОВІ ПАРАМЕТРИ ІСТОРИЧНОГО РАУНДУ

Для команди в історичному раунді:

SP – сума балів, яка дорівнює сумі арифметично усереднених залікових очок, помножених на відповідний коефіцієнт, округлений до 1.

SR j – сума балів команди, яка зайняла місце j в цьому раунді.

R j – рейтинг команди, що посіла місце j, який визначається за таблицею порівняння місця j, суми балів SR j і різниці між SR лідера SR j команди.

Залікові параметри	Місце команди в історичному раунді				
	1	2	2	3,4	3,4
		SR1 –SRj<7	SR1 –SRj>6	SR2 –SRj<7	SR2 –SRj>6
SRj >289					
290> SRj > 239					
240> SRj >189					
190> SRj					

Правило визначення R використовується в усіх раундах.

TSP – загальна сума балів, яка дорівнює сумі SRj.

TR – загальний рейтинг – сума рейтингів команди в усіх раундах.

ВІДБІРКОВІ ІСТОРИЧНІ РАУНДИ

Під час вибірових раундів будь-які команди не можуть зустрічатися більше одного разу. Порядкові номери команд жеребкування перед початком вибірових раундів.

Задачі, представлені в рамках одного історичного раунду повинні, бути різноманітні за періодикою, історичними подіями та фактами.

Опонент, може викликати Доповідача на будь-яке завдання: крім того, яке:

- виключене Оргкомітетом;
- повідомлене Доповідачем раніше;
- повідомлене Оponentом раніше;
- оголошення Доповідачем як „вічна відмова”.

Протягом історичного раунду Доповідач може двічі відхиляти виклик без штрафних санкцій. Кожна наступна відмова зменшує коефіцієнт.

ПІВФІНАЛЬНИЙ РАУНД

За рішенням дурі шість або дев'ять команд, які отримали найвищий рейтинг у вибірових боях, беруть участь у півфіналі. Команди, що посідають 7-8 (або 10-12) місця, можуть брати участь у півфіналі, якщо їх рейтинг дорівнює рейтингу команди, яка займає 6 (9) місце, і якщо сума балів відрізняється не більш ніж на 6 балів від суми балів команди, яка посіла 6 (9) місце. Ролі розподіляються між командами за результатами конкурсу капітанів або жеребкування.

ФІНАЛЬНИЙ РАУНД

Якщо півфінал складався із трьох груп, його переможцями є – три команди. Вони беруть участь у фіналі.

Якщо півфінал складається з двох груп, то третій фіналіст визначається найвищою сумою балів серед команд, які посіли другі місця у півфіналі, за умов що між ними різниця більше шести балів. Інакше у фіналі братимуть участь чотири команди.

ПЕРЕМОЖЦІ ТУРНИРУ

Півфіналісти забезпечують собі ІІІ місце. Учасники фіналу забезпечують собі ІІ місце і змагаються за І.

При визначенні загальної кількості команд-переможців їх число не повинно перевищувати 50% від загальної кількості команд-учасниць фінального етапу турніру [3].

Питання ХХІ Всеукраїнського турніру юних істориків

(Лист ІМЗО від 29.01.2019 № 22.1/10-271)

1. Династичні шлюби Ярославичів: спроба Ярослава Мудрого наблизити Україну-Русь до європейського цивілізаційного простору чи прагнення втамувати особистісні великодержавні амбіції?

2. Чернечі ордени католицької церкви у середньовічній Європі: опора чи опозиція світській владі?

3. Гедиміновичі на українських землях: визволителі чи завойовники?

4. Українська еліта в Речі Посполитій 1569-1658 рр.: прихильники національного примирення чи борці за національно-релігійну ідентичність?

5. Селянські протести в Європі ХVІІ – ХVІІІ ст.: «соціальне розбійництво» чи боротьба за соціальну справедливість?

6. Наполеонівські війни: агресія проти європейських народів чи революційні перетворення?

7. Хлопомани: прагнення ідентифікувати себе з українським народом чи данина соціально-революційним ідеям Заходу?

8. Акт злуки УНР і ЗУНР: втілення ідеї соборності України чи спроба порятунку досягнень українських визвольних змагань 1917-1919 рр.?

9. Українське питання в європейській політиці кінця 30-х років ХХ ст.: маніпуляція національним рухом чи «ренесанс» української державницької ідеї?

10. Колгоспи в сталінському СРСР: прагнення до підтримки збіднілого селянства чи встановлення повного контролю влади над сільським населенням?

11. Фінляндія в Другій світовій війні: агресор чи жертва?

12. Рада Європи: дискусійний клуб чи вагомий інструмент захисту європейських цінностей?

13. Монументалізм в Україні: мистецькі традиції радянської системи чи домінування ідеї національної єдності?

14. «Весна народів» 1989 року у Центрально-Східній Європі: прояв націонал-патріотизму, суспільного прагматизму чи соціального відчаю?

15. Народний Рух України: сприяння політиці перебудови чи формування опозиції в рядах КПРС?

16. Китайська Народна Республіка на світовій геополітичній шахівниці другої половини ХХ – початку ХХІ ст.: чи вдалося «пішаку перетворитися у ферзя»?

Також учні можуть взяти участь у всеукраїнському турнірі юних правознавців.

Приклад завдань
XVIII Всеукраїнський турнір юних правознавців.
2020-2021 навчальний рік
ЗАВДАННЯ

XVIII Всеукраїнського турніру юних правознавців
(Лист ІМЗО від 24.07.2020 № 22.1/10-1483)

1. 30-та річниця прийняття Декларації про державний суверенітет України: історико-правове значення та актуальність положень на сучасному етапі.
2. Обов'язки людини і громадянина: теоретичні моделі правового забезпечення та реалізації.
3. Правові цінності: їх роль у формуванні правової культури?
4. Механізм забезпечення конституційних прав людини в умовах воєнного стану: проблеми правового регулювання.
5. Трансплантація та біоетика: взаємозв'язок vs взаємовиключення.
6. Договори у сфері інтелектуальної власності: особливості застосування.
7. Право на доступ до правосуддя: європейські стандарти та проблеми забезпечення в Україні.
8. Проблеми врегулювання спору за участю судді: вітчизняний і зарубіжний досвід.
9. Доказування в справах про захист честі, гідності та ділової репутації фізичних осіб: вітчизняний і зарубіжний досвід.
10. Критика адвокатом учасників судового процесу: реалізація права на захист чи неповага до суду?
11. Кондикція і віндикація: проблеми співвідношення та розмежування.
12. Майнові правовідносини подружжя у сучасному міжнародному сімейному праві: переваги і недоліки.
13. Неупереджений судовий розгляд як гарантія забезпечення прав людини: практичні аспекти реалізації.
14. Захист сімейних прав та інтересів дитини у цивільному судочинстві: перспективи і проблеми.
15. Нове районування областей України: успішне завершення реформи децентралізації публічної влади чи нові проблеми розвитку місцевого самоврядування?

Завдання на фінальний бій

1. Проблема ефективності закону: досконалості немає меж?
2. Кримінальна відповідальність за домашнє насильство: проблеми і перспективи.
3. Діджиталізація публічного управління: стан і проблеми.
4. Суб'єкт права у мережі Інтернет: проблеми правового статусу.

Всеукраїнський конкурс учнівської творчості, присвячений Шевченківським дням.

Конкурс проводиться з метою популяризації творчої спадщини Т.Г. Шевченка та утвердження його духовних заповідей як важливого чинника консолідації суспільства, активізації виховної і патріотичної роботи, виявлення

літературних, художніх, інших здібностей та обдарувань підростаючого покоління. Щорічно, починаючи з 2003 року Всеукраїнський конкурс учнівської творчості присвяченого Шевченківським дням проводиться під гаслом «Об'єднаймося ж, брати мої». Конкурс проводиться в двох номінаціях:

- Номінація «Історія України та державотворення»;
- Номінація «Література».

Мета конкурсу – популяризація творчої спадщини Т.Г. Шевченка, утвердження його духовних заповідей як важливого чинника консолідації суспільства, активізація виховної та патріотичної роботи серед учнівської молоді, збереження і розвиток інтелектуального потенціалу України, державна підтримка талановитої молоді та творчої праці вчителів, викладачів, керівників студій тощо [5].

Обласний конкурс учнівської творчості на тему: «Історія формування державних символів України, їх значення і використання в Україні у різні історичні періоди»

Конкурс проводиться з метою виховання патріотизму й шанобливого ставлення до державних символів в учнівської молоді. Конкурс проводиться щорічно у листопаді-грудні.

Список використаних джерел

1. Кузьменко О. Модель системи завдань для олімпіади з правознавства // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. – 1-2. 2016. С. 17-22.
2. Методичні рекомендації щодо проведення IV етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства у 2018-2019 н.р. // Лист МОНУ від 21.12.2018 р. № 2.2 – 4013 «Про методичні рекомендації щодо проведення IV етапу Всеукраїнської олімпіади з основ правознавства».
3. Положення Всеукраїнського турніру юних істориків // URL: <https://histnet.ucoz.ru/poloj.htm>.
4. Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1318-11#Text>.
5. Указ Президента України від 22 березня 2002 року № 284 «Про Всеукраїнський конкурс учнівської творчості».

БИРЗУЛ О. В.,

учитель історії Златопільського ліцею
м. Новомиргорода Новомиргородської
міської ради Кіровоградської області

Цікавість до предмета – запорука успіху.

Від інтересів до цілей, від цілей до планування та реалізації

Великим проривом у підготовці до олімпіади є знаходження здібного учня, заглибленого у предмет і готового до наполегливої роботи. А краще, якщо таких учнів кілька. Тоді виникає такий собі клуб істориків-учасників олімпіад зі своїми правилами, традиціями і аурую інтелектуальних розмов і змагань. Сама атмосфера групи є тим рушієм, що надихає на нові досягнення. Підготовка до олімпіади – це процес витратний по часу, не один рік триває спільна робота учня і учителя. Сьогодні робота з обдарованими дітьми – тренд. Хочу поділитися нюансами, без яких просто неможливо реалізувати цей підхід на практиці.

Отже, пропоную чотири концептуально важливих принципів, на яких ґрунтується робота з учасниками олімпіад:

1. Відкрите варіативне освітнє середовище.

Умовою для реалізації здібностей є створення відкритого варіативного освітнього середовища шляхом інтеграції інформаційних і телекомунікаційних технологій у навчально-виховний процес. Воно забезпечує значний потік інформації. А також розширює можливості співпраці між учителем та учнем, між учасниками групи. Тому важливо удосконалювати інформаційну компетентність: вміння учнів працювати з джерелами історичної інформації: самостійно інтерпретувати зміст історичних джерел; виявляти різні точки зору, визнавати і сприймати таку різноманітність; критично аналізувати, порівнювати та оцінювати історичні джерела, виявляти тенденційну інформацію й пояснювати її необ'єктивність.

2. Принцип індивідуалізації. Учень стає активним суб'єктом, а не об'єктом освітнього процесу: може робити вибір щодо темпів навчання, вибору джерел для підготовки, обговорювати питання про часові затрати на вивчення окремих тем, аналізувати результати підготовки і приймати відповідальність за свій вибір.

3. Оцінка можливостей. Розвиток полягає не тільки в тому, щоб зрозуміти свої здібності, але й у тому, щоб оцінити невикористані можливості. «Єдиний шлях, що веде до знання – діяльність» – писав Бернард Шоу. Залучення учасників групи до активного ліцейського життя, а саме до турнірів, дебатів, підготовки нетрадиційних уроків, вікторин дає можливість розкрити інтелектуальний потенціал, зрозуміти свої слабкі та сильні сторони в навчанні.

4. Мотивація. На цьому зупинюся докладніше. Мотивація досягнення успіху – це бажання якісно і правильно виконати завдання, отримати потрібний результат. Вона орієнтує дитину на якість і результативність навчальних дій.

Аналізуючи навчальну діяльність школярів, С. Рубінштейн до основних видів пізнавальної мотивації учіння відносив:

- безпосередній інтерес до змісту навчального предмету;
- інтерес, зумовлений відповідністю наявних у школяра нахилів і здібностей тому, що вивчається;
- інтерес, викликаний особливостями інтелектуальної діяльності;
- інтерес до предмету, пов'язаного з майбутньою професією. Саме перші два види мотивації є провідними для підготовки учнів до олімпіади.

Мотиви учбової діяльності дітей змінюються з віком і залежать від тих зрушень, які відбуваються у внутрішній структурі особистості, а також від зовнішніх обставин їх життєдіяльності. При роботі з обдарованими дітьми важливо робити акцент саме на внутрішній мотивації, оскільки вона спрямована на зміст навчального процесу. З метою підвищення мотивації обдарованих учнів до навчальної діяльності слід спиратися на ті мотиви, що є провідними для їхнього віку. Для молодших школярів – це пізнавальні мотиви (інтерес до нових знань, фактів, навчальних вмінь та навичок), для підлітків – позиційні мотиви (прагнення зайняти свою позицію у відносинах з оточуючими, отримати їх схвалення, заслужити авторитет), для старшого підліткового віку – соціальні мотиви (місце в суспільстві, професія, сім'я).

Отже, які є прийоми для підтримки інтересу до предмету та розвитку творчих здібностей обдарованих дітей?

1. Підхоплювати думки учнів і оцінювати їх зразу, підкреслюючи їх оригінальність, важливість тощо.

2. Заохочувати оперування навчальним матеріалом, ідеями історичних діячів. Дитина практично вирішує дослідницькі завдання.

3. Вчити дітей цінувати власні та чужі думки. Важливо навчити фіксувати їх в зошиті різними способами – систематизувати історичну інформацію, складаючи таблиці, схеми, різні типи планів, ментальні карти.

4. Дивувати цікавими фактами, випадками, технічними та науковими ідеями.

5. Стимулювати і підтримувати ініціативу учнів, самостійність.

6. Створювати проблемні ситуації, що вимагають альтернативи, прогнозування, уяви.

7. Розвивати критичне сприйняття дійсності.

8. Вчити доводити починання до логічного завершення, створювати ситуації самоаналізу, самооцінки, самопізнання.

9. Відзначати досягнення вихованців, підтримувати та стимулювати активність, ініціативу, пошук.

В умовах відкритого освітнього середовища можна знайти значну кількість рекомендацій щодо підготовки обдарованих учнів до інтелектуальних змагань, а також приклади завдань історичних олімпіад та зразки відповідей на них.

1. Гребенчук Т.О. Готуємося до історичної олімпіади: методичні та інформаційні аспекти. URL: <https://repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/521>.

2. Шлях до творчого олімпу URL: <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendac-litnya-shkola-z-istori-pidgotovka-do-olimpiadi-18530.html>

3. Сто пам'яток учителю та учню на уроках історії. URL: <https://naurok.com.ua/sto-pamyatok-uchitelyu-ta-uchnyu-na-urokah-istori-217852.html>.

4. Методичні рекомендації щодо підготовки учнів до олімпіад з історії. URL: <https://sites.google.com/site/vcymoistoriu/olimpiadi/metodicnirekomendacii-esodopidgotovkiucnivdoolimpiadzistoriie>.

Зупинюся на питанні про роботу з історичними персоналіями та визначенням впливу подій на історичний розвиток. Перш за все треба визначити поняття «історична особа». Історична особистість – це людина, діяльність якої впливає на хід і результат великих історичних подій. Історичних осіб можна розподілити на типи за наслідками діяльності та за походженням.

Використовуються різні типи завдань з історичними персоналіями:

- викреслити зайве прізвище з поданого логічного ряду;
- назвати історичного діяча за фактами біографії;
- коротко, у вигляді запитання до кросворда дати характеристику історичній особі. В цьому завданні рекомендую вказувати на найяскравіший та значимий для історичного процесу епізод діяльності, який вирізнятиме особу з поміж інших;

- поставити у відповідність прізвища і прізвиська та ін. Школярі обґрунтовують свої відповіді, вказують історичний період і сферу діяльності історичної особи, дають їй коротку характеристику (окрім тестових запитань).

- завдання, які вимагають розгорнутої характеристики історичних персонажів, можуть бути сформульовані по-різному, наприклад: «Змалюйте історичний портрет...» або «Складіть історичний портрет»; «Коротко, у вигляді статті до енциклопедії, дайте характеристику...». Речення повинні бути короткими, але нести значний обсяг інформації, обсяг відповіді – стислим, а перше речення повинне містити коротку загальну характеристику персонажа. Слід пояснити учням те, що політичний портрет є частиною історичного портрету. Він включає також питання про походження історичного діяча, дитячі та юнацькі роки. При складанні ж політичного портрету слід характеризувати особу в контексті світогляду, основних етапів політичного життя.

План складання історичного портрета

1. Походження історичного діяча.
2. Дитячі та юнацькі роки.
3. Ідеологічні симпатії (консерватор, ліберал, соціал-демократ тощо).
4. Власні оригінальні політичні погляди (завдання, засоби реалізації).
5. Шлях становлення політичного діяча (основні етапи).
6. Основні напрямки діяльності політичного діяча.

7. Результати діяльності політичного діяча з погляду сучасників та істориків (політологів).

8. Вшанування пам'яті.

Наприклад. Історичний портрет Миколи Костомарова.

Український історик, джерелознавець, знавець української етнографії, громадський діяч народився в 1817 року у слободі Юрасівці на Слобожанщині (нині – Воронежська область рф). Батько – Іван Костомаров, російський поміщик з козацьким корінням, мати – українка-кріпачка Тетяна Мильникова. Місце народження – українсько-російське порубіжжя Воронежської губернії. З дитинства майбутній вчений перебував у двокультурному просторі, де однаково добре йому були знайомі росіяни та українці, Черпав твори світової класики із багатющої бібліотеки батька. За блискучі здібності в Московському пансіоні отримав прізвисько "infant miracleux" — чудесна дитина. Проте, цей навчальний заклад закінчити йому не вдалося через смерть батька, кріпаком якого він залишився. З великими матеріальними труднощами він закінчив спочатку Воронежську гімназію, а згодом і Харківський університет. Тут потрапив у коло українських романтиків, визначним авторитетом для нього став філолог Ісмаїл Срезневський.

Яскрава фігура Костомарова приваблювала багатьох молодих киян, зокрема Василя Білозерського, Миколу Гулака, Пантелеймона Куліша й Опанаса Марковича. У грудні 1845 – січні 1846 року вони створили слов'янофільсько-українське Кирило-Мефодіївське братство, до якого незабаром приєднався, ймовірно, і Тарас Шевченко. Своє завдання братчики бачили в поширенні передових ідей «слов'янської взаємності».

Микола Іванович є українським слов'янофілом, оскільки долучався до діяльності Кирило-Мефодіївського братства та написання його програмного документа – «Книги буття українського народу». Він гаряче дискутував із російськими слов'янофілами, виступав проти пушкінської ідеї «злиття слов'янських рік у російське море». У етнографічних студіях професор доводив окремішність українців як етнічної спільноти, що має довгу історію, власну мову та культуру. Описуючи відмінності українців від росіян, Микола Іванович звернув увагу на бажання українців створювати об'єднання на добровільних засадах, любов до свободи та індивідуалізм, а також на інакшість пісенної традиції. Ідею соборності всіх українських земель Костомаров висував у своїх поетичних творах.

М. Костомаров автор наукових та літературних творів. Писав російською та українською мовою. Мав велике коло зацікавлень, до якого належали історія народоладдя та самоврядних об'єднань, історія церкви, філософія, слов'янська міфологія, історія козацької революції та Гетьманщини, джерелознавство, історіографія. Живописністю вирізняються наукові праці: «Богдан Хмельницький» (1859), «Гетьманування Виговського» (1862), «Мазепа» (1882), етнографічні «Дві руські народності» (1861). За членство у братстві (1846-1847)

Микола Костомаров заплатив ув'язненням, засланням, роками поліцейного нагляду, йому відмовили у дозволі на викладання в університетах Києва та Харкова.

Після заслання, вже у Петербурзі він з Пантелеймоном Кулішем і Василем Білозерським створили й очолили петербурзьку українську «Громаду». На національних позиціях стояв непохитно, про що свідчить його гасло, виголошене 1860 року: «Нехай же ані великороси, ані поляки не називають своїми землі, заселені нашим народом!». У 1861-1862 рр. петербурзькі громадівці видавали журнал «Основа», що був рупором українського руху. Микола Костомаров як бунтар у науці перебував під заборонами, був він «опальним істориком». Царській владі він не сподобався через свої революційні погляди, оскільки вивчав не історію держави, а історію народу, якому вдалося вижити при правителях-деспотах. В радянські часи його спадщина критикувалася тому, що доводив – стихійними бунтами часто керують ті, які не кращі за попередню владу.

Помер М. Костомаров у 1885 р. у Петербурзі. У Харкові є вулиця його імені та аудиторія в університеті ім. В. Каразіна. Випущено поштову марку та монету на його честь, НАН України встановила премію його імені.

У завданнях олімпіади учням, зазвичай, пропонують поміркувати над наслідками певних історичних подій, як то – Брестська унія, Великі географічні відкриття, Селянська війна в Німеччині чи щось подібне. Розглянемо, для прикладу, як можна обміркувати з учнями питання про наслідки укладення Люблінської унії для України та країн Центрально-Східної Європи. Для цього визначмо наступні критерії: характеристика історичної епохи (середина XVI ст.); аналіз сутності Люблінської унії; визначення наслідків Люблінської унії для українських земель як позитивних, так і негативних (державний устрій Речі Посполитої; зміни в адміністративному управлінні; зміцнення військової могутності новоствореної держави; розвиток культури; поширення західноєвропейської системи освіти; колонізація шляхтою українських земель Речі Посполитої; полонізація української знаті, релігійна терпимість, наявність державності українців). Визначаємо наслідки унії для Центрально-Східної Європи від середини XVI до кінця XVIII ст. – наслідки унії для польського, білоруського, литовського населення; зазначення, що унія сприяла втіленню європейських ідей рівності і свободи; що Річ Посполита встановлювала міцний бар'єр на шляху поширення московських і турецьких впливів; конкуренція двох культурних систем). Визначаємо поняття, якими слід оперувати в роботі «унія», «інкорпорація», «федерація», «Річ Посполита», «воєводства», «шляхетська демократія». Звертаємо увагу на наявність аргументованих узагальнювальних висновків та їх повноту. Пройшовши спільно з учнями ці етапи, можемо запропонувати їм у самостійно написати роботу.

І, насамкінець, про співпрацю між учителем/учителькою і учнем/ученицею. Проводиться вона на суто добровільних засадах. Необхідною

умовою є взаємоповага, довіра, автономія учня з одного боку, авторитет, довіра та віра учителя в учня – з іншого. Не тільки учитель впливає на свого підопічного, але й дитина впливає на дорослого. Ці відносини сміливо можна назвати співпрацею, оскільки зростає педагогічний досвід, відбувається обмін інформацією, відпрацьовуються нові методики і компетенції, досвід набуває не тільки дитина, а й учитель.

Список використаних джерел

1. 8 Принципів Тьюторингу. <https://tutor.org.ua/nashi-publikatsiyi/8-pryntsyviv-tyutoryng/>.

2. Укладач: Т.О. Гребенчук. Готуємося до історичної олімпіади: методичні та інформаційні аспекти: Навчально-методичний посібник. – Біла Церква: КОПОПК, 2015. – 80 с.

ГИРБА А. В., ГИРБА В. А.,
вчителі історії комунального закладу
«Губівський ліцей»
Компаніївської селищної ради

Розвиток та реалізація творчих здібностей учнів в процесі підготовки до предметної олімпіади з історії (з досвіду роботи)

Однією із найбільш традиційних позакласних та позашкільних форм організації історичної освіти є предметні олімпіади. Учасники олімпіади повинні мати образне та оригінальне мислення, доволі високий рівень ерудиції та аналітичних здібностей, гарне володіння жанром історичного викладу та навички порівняльного аналізу історичних подій і явищ, системні знання з історичної хронології, історичної картографії й особливо з джерелознавства, вміти ідентифікувати та характеризувати історичні персоналії, демонструвати уміння синтезувати та аналізувати навчальну інформацію, структурувати відповідь, чітко висловлювати власну думку, робити аргументовані висновки.

Комунальний заклад «Губівський ліцей» Компаніївської селищної ради, розташований в сільській місцевості, має незначну кількість учнів, обмежений матеріальний ресурс. Педагоги закладу створили систему роботи з обдарованою молоддю, що є запорукою успішного виступу наших учнів на етапах Всеукраїнської олімпіади з історії. З 2005 року учасниками обласного етапу стали 27 учнів закладу, з них 18 – призерами.

Організація підготовки до олімпіади в закладі передбачає:

- виявлення, розвиток обдарованих учнів;
- партнерську взаємодію всіх учасників освітнього процесу: вчителів, учнів та батьків;

– постійне підвищення професійної майстерності вчителя (на вчителя покладають обов'язок формувати високоосвічену та творчу особистість, тому сам учитель повинен бути компетентним у професії, високоморальним, творчим);

- активізацію всіх форм позакласної та позашкільної роботи з учнями;
- врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів;
- стимулювання творчого самовдосконалення дітей;
- формування творчих здібностей;
- підвищення інтересу до поглибленого вивчення історії;
- реалізацію здібностей талановитих учнів, надання їм допомоги у виборі професії.

Робота з учнями розпочинається задовго до участі в олімпіадах, а саме з 5 класу. В цей час важливо сформувати стійкий позитивний мотиваційний інтерес до вивчення історії. Для цього створюємо умови для багатобічного випробування учнями своїх сил у різних видах самостійної й творчої діяльності. Найчастіше це практичні роботи з різними видами історичних джерел, дослідження власного родоводу, історичних пам'яток рідного краю тощо.

Важливо зазначити, що ключові знання, уміння, навички учнів формуємо під час уроків, а от їх вдосконалення відбувається в процесі індивідуальних занять. Заняття з обдарованими учнями є регулярними, проходять у формі консультацій під час навчального процесу, та як позакласна робота з предмета в канікулярний час. Індивідуальні заняття дають можливість коригувати знання, уміння, навички або розглянути матеріал, який виходить за межі навчальної програми. Кожне заняття має свою тему, мету і завдання, обов'язкові до виконання учнем. Виконані завдання перевіряються, коригуються та аналізуються вчителем.

Учасники олімпіад повинні не тільки знати матеріал, а й викладати його в запропонованій формі (таблиці, розгорнутий план, тези, схеми тощо). Тому в процесі підготовки особлива увага приділяється формі олімпіадних завдань. Під час уроку на етапах актуалізації опорних знань чи їх узагальнення та систематизації ми використовуємо завдання олімпіадного типу. Багаторазове виконання таких завдань дозволяє учням сформувати відповідні вміння та навички.

Важливим моментом у підготовці до олімпіади є стимулювання загального розвитку дитини, гнучкості і рухливості її мислення. Досягти цього допомагає залучення дітей до читання науково-популярної, художньої, довідкової літератури, ознайомлення з видатними вченими та їхнім внеском у світову науку, ознайомлення з мистецькими стилями, напрямками, творами тощо. Ми створюємо перелік літератури, документальних, науково-популярних, художніх фільмів, мистецьких творів обов'язкових до опрацювання.

Неможливо обійти увагою міжпредметні зв'язки. Як уже зазначалося, олімпіадні завдання виконуються письмово, що передбачає уміння учня

використовувати прийоми писемного мовлення. Для досягнення необхідного результату відбувається історико-філологічна співпраця. Філологи навчають правопису, формують навички складання розгорнутих планів, тез, висловлювань, написання есе тощо. Учителі історії адаптують ці навички для створення текстів історичної тематики.

Учень досягає успіху завдяки таким рисам характеру як організованість, ініціативність, наполегливість, старанність, енергійність, самостійність, упевненість у своїх силах, цілеспрямованість, висока працездатність, здатність ризикувати, не боятися невдач, стресостійкість. Учитель сприяє їх формуванню створюючи ситуацію комфортності в процесі підготовки, налагоджує доброзичливі, засновані на повазі відносини з учнем, допомагає йому повірити в те, що він може досягти успішного результату.

Тривалий час ведеться дискусія щодо доцільності проведення предметних олімпіад. Нам стала цікава думка наших випускників, колишніх учасників та призерів олімпіади з цього приводу. Вони зазначили, що участь в олімпіадах дала можливість поглибити і удосконалити знання, уміння та навички з історії, отримати високі результати на зовнішньому незалежному оцінюванні, реалізувати свої здібності, відчувати успіх, впевненість у своїх силах, задоволення від результату.

Підсумовуючи, можна зазначити, що підготовка до предметної олімпіади – це процес тривалий, який вимагає значних зусиль як від учителя, так і від учня, тільки при ефективній співпраці всіх учасників освітнього процесу досягається розвиток і реалізація.

КОБИЛЬСЬКА О. Ю.,
учитель історії комунального
закладу «Ліцей № 4 «Обрій»
Світловодської міської ради»

Формування життєвих компетентностей у роботі з обдарованими школярами на основі використання інноваційних технологій

Як стверджують дослідники, лише 2% людей надзвичайно й 15-20% людей помірно талановиті від народження, завдяки спадковості. А талант, як відомо, є основою творчого мислення. Проте, на думку С. Т. Шацького, зачатки творчої сили є майже в усіх, потрібно лише створити сприятливі умови для їхнього розвитку [5].

Школа – заклад, що сприяє розвитку особистості учня, тому завдання кожного педагога – розвинути, виховати в учнів творче мислення. Для цього необхідно поєднувати традиційні, перевірені часом методи викладання з новими нестандартними підходами у навчання. Тому на даний момент в українських школах звертають велику увагу на впровадження в навчання інноваційних

технологій. Вчитель має змогу впроваджувати в практику велику кількість цікавих та різноманітних методів навчання та виховання, звісно, обираючи їх в залежності від поставленої мети, вікової категорії дітей та їх індивідуальних особливостей.

Реалії сучасного життя вимагають від школи випускати не просто розумних та творчих школярів, а, насамперед, пристосованих до життя в навколишньому світі. Таких, щоб змогли реально оцінити буденність, орієнтуватися в надзвичайно складних умовах сьогодення, розвиватися далі, вміти застосувати отримані в школі знання для власного добробуту та на користь нашої державі. Тому на прикладі власного викладацького досвіду хочу поділитися здобутками, які допомагають на уроках історії та права працювати не лише з обдарованими, а і звичайними дітьми, формувати з них творчу особистість, підготовлену для самостійного дорослого життя.

На уроках суспільствознавчих дисциплін, а я викладаю історію з 5-ого по 11 клас, навчаючи дітей різних тем, постійно працюю над тим, щоб учні не лише запам'ятовували необхідні за програмою поняття, дати, історичних осіб та пам'ятки культури, а й уміли оперувати отриманими знаннями, знали, як можна використати їх у повсякденному житті. Тобто, працюю над формуванням життєвих та предметних – історичних та правових компетентностей. В пригоді мені стає широкий вибір інноваційних технологій, які постійно використовую під час навчально-виховного процесу [3, с. 7-25].

Працюючи у школі вже не перший рік, звернула увагу, що найновіші технології є не що інше, як «добре забуте минуле», в чому переконалася, перечитуючи недавно твори Василя Сухомлинського. Здебільшого, поради Василя Олександровича звикли використовувати на уроках в молодших класах, мови, літератури, природознавства, та я запевняю вас, що уроки історії та правознавства теж не можуть обійтися без порад нашого відомого земляка. По ходу розповіді про роботу з обдарованими школярами буду використовувати цитати з робіт В. О. Сухомлинського, які допоможуть краще розкрити застосування різних педагогічних технологій.

Якщо говорити про роботу з обдарованими школярами, на мою думку, варто починати з першого уроку у 5-ому класі. Як зможеш зацікавити дитину, вразити, привити інтерес саме до свого предмету у перші дні навчання в середній школі, так потім отримаєш результати у подальшому – через 2-4 роки. Перші місяці потрібно чимось дивувати дітей, створювати певну таємницю та тримати п'ятикласників в очікуванні якоїсь надзвичайної інформації-розв'язки. Наприклад, приходиш із рогом стародавнього бізона і обіцяєш в кінці уроку розказати, скільки років даній закам'янілості, та як в школі з'явилася така цінність. Можна принести давню праску, монету, а потім разом із дітьми вирішити елементарну історичну хронологічну задачу.

На перший погляд здається, що для школярів середньої ланки технологія проблемного навчання, що створює під керівництвом учителя проблемну

ситуацію та потребує активної самостійної діяльності учнів в її вирішенні, не дуже доречно. Та починати проблемне навчання потрібно зрання – просто ставити помірні для відповідного віку питання. «Як же досягти того, щоб навчання було роботою думки – добуванням знань? Що тут найважливіше? Добувати знання – це означає відкривати істину, відповідати на запитання... Як підвести учнів до запитання? Для цього необхідно знати, що треба розповісти, а що залишити недоговореним. Недоговорене – це ніби «приманка» для мислення школярів [1, с. 49-50]».

Вже у п'ятому-шостому класі на початку уроку на дошці повинні бути записані не лише тема та основні для запам'ятовування терміни і дати, а й проблемне запитання. Наприклад, хто із князів зробив для Русі найбільше? що саме? або – чому трипільців називають предками українців?

Чим більше і краще поясниш учням у п'ятому класі, як правильно писати план, чітко давати визначення термінам, працювати з історичною картою, робити висновки та навчиш чути вчителя, розуміти, які вимоги є на уроці історії, тим легше та ефективніше піде справа у наступних роках. І саме в 5-6 класах досвідчений вчитель зможе відмітити про себе, які діти є потенціальними олімпіадниками.

Звісно, без індивідуального підходу, різнорівневих завдань тут не обійтися. Враховуючи можливості кожної дитини, можна по різному поставити питання для усної відповіді. Напр., один зможе розказати про запорізьких козаків, а талановита дитина ще й пояснить, які причини вплинули на їх появу, наслідки існування козацтва як стану. Потрібно з малечку навчати не лише запам'ятовувати та відтворювати матеріал, а вміти його аналізувати, порівнювати, робити висновки.

Серед ігор, які можна використовувати на уроках в 5-7 класах, можу порадити:

- «Історичний алфавіт» (по черзі називаємо по алфавіту термін або прізвище історичної особистості з поясненням – що це, хто це);

- «Правда чи не правда» (можна ще «Так чи ні»: діти стають в коло (можна – просто сидять за партами), відповідають коротко на запитання вчителя, хто не правильно відповів – вибуває з гри, переможець отримує гарну оцінку);

- «Історичні джерела» (можна використовувати як елемент фізкультхвилинки; використовується для закріплення знань щодо видів історичних джерел; на кожен ряд ставиться 1 табличка з написом «речові» або «писемні», «усні джерела» + кожному на парту кладуть аркуш паперу, на зворотному боці якого написано приклад історичного джерела, напр., меч, казка, намисто, лист, книга, глечик... по команді вчителя діти – тихо і швидко – повинні встати зі свого місця і пересісти за той ряд, до якого відноситься написане джерело. Коли усі розсілися, перевіряємо, чи правильно учні вибрали назву (групу) свого джерела).

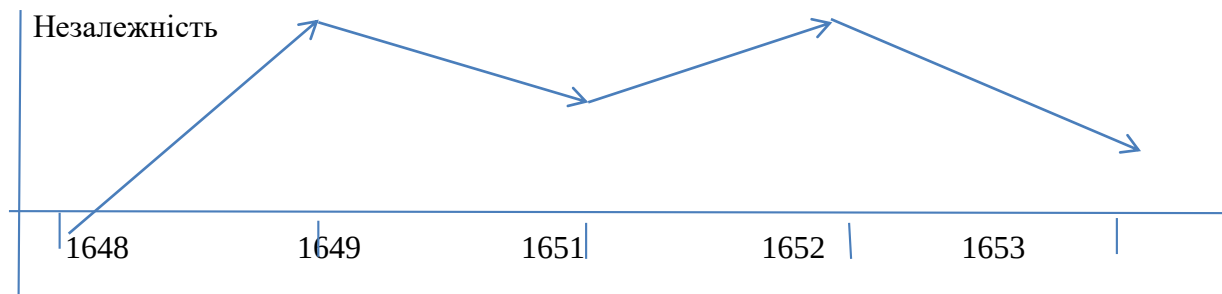
– «Абревіатура» (вчитель пише на дошці перші літери, напр., МГ, КС, УСС, діти розшифровують, напр., «Михайло Грушевський», «Князь Святослав», «Україна сильна-сильна» замість «Українських січових стрільців» тощо).

До речі, ці ігри доцільно проводити перед опитування, щоб діти згадали і повторили інформацію, можна, навіть, використовувати відкриту книгу, адже головне завдання – не оцінка, а – побачити, згадати, краще запам'ятати, знати. Ігрові технології навчання [3, с. 75]. найширше використовуються при роботі з учнями 5-6-их класів – «В грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості і любові до знань [2, с. 95]».

Вправу «Дуель, змагання, турнір, двобій» – можна назвати, кому як зручно (до дошки викликаються 2-3-4 учні, які за 5 хвилин повинні написати якомога більше термінів чи дат по д/з, потім по черзі пояснюють по одному слову; якщо написано однакові слова, то пояснити даний термін можна тільки раз, в інших це слово викреслюється) – можна використовувати, поки йде усне опитування. Завдяки різним іграм та вправам можна побачити, хто як володіє історичним матеріалом, може швидко використати отримані знання на практиці. Саме так і закладається фундамент у формуванні творчої особистості, здатної до розв'язування більш складних, олімпіадних завдань.

Серед технологій традиційного навчання обов'язково присутні уроки повторення, їх Василь Сухомлинський радить проводити, не занадто перевтомлюючи учнів: «Повторення – мати навчання, але нерідко буває, що добра мати стає злою мачухою. Це трапляється тоді, коли учень змушений протягом дня чи кількох днів зробити те, що робилося протягом тижнями й місяцями, напр., повторити матеріал, що вивчався протягом десяти чи більше уроків... Безліч фактів і висновків звальюються на плечі учня, у голові його все переплутується... Треба вчити дітей віддалятися від матеріалу – не помічати деталей і придивлятися до головного. Це вміння – одна з основ формування світогляду» [1, с. 65-66]. Куди ж без повторення на уроках суспільствознавчих дисциплін, де повинна завжди бути система вивчення та прослідковування певної теми протягом великого проміжку часу (наприклад, територіальні поділи України в період Руїни та XVIII століття, або творення правової системи України)? Це постійна підготовка до ЗНО – найважливіша компетентність для випускника. Систематичне повторення потрібне постійно. Наприклад, під час вивчення теми козацтва (у 5 чи у 8 класах) запитайте, які види історичні джерел розповідають про козацькі часи. Вчимо про Другу світову війну – принесіть на урок старі воєнні гільзи (штик часів Першої світової) і згадайте, коли і завдяки яким військовим операціям вони могли опинитися на рідній землі. Цікавим елементом повторення вивченого матеріалу, але уже в старших класах, бо охоплюють більший об'єм інформації, є графіки. Можу порадити зобразити з

учнями восьмого класу умовний графік боротьби України за незалежність в період Національної війни проти польського поневолення (внизу – лінія часу з позначеними роками, а зверху стрілками вище-нижче позначаємо досягнення, напр., 1649 р. – стрілками підіймається вгору, у 1651 – знижується, 1652 – знову підйом тощо). Так же можна зобразити події Української революції, боротьбу за незалежність у 1918-1921 роках.

Приклад історичного графіка з теми «Національно-визвольна боротьба українського народу проти польського поневолення».

Графік – це творче зображення перебігу історичних подій, по якому можна задати багато різних питань, зробити висновки, порівняння тощо.

Вже з 7-ого класу починаю переходити від пріоритету зацікавленості предметом та ігрових форм до закладання основ науковості. Збільшується об'єм потрібного для вивчення матеріалу, ускладнюються вимоги до опрацювання знань. В пригоді стає мультимедійна дошка, робота з якою дає можливість знайти в інтернеті будь-які відеосюжети, зображення історичних діячів, ілюстрації, карти (намалювати маршрути, зобразити стрілками походи...). Обдаровані діти в такому віці вже можуть самостійно підготувати презентації, підібрати додатковий матеріал, скласти питання до вікторини тощо, тим самим вони розвиваються самі та збільшують свій об'єм знань та вмінь.

З 8-го класу часто застосовую творчі завдання, як-то: скласти міжнародний договір, взяти інтерв'ю у історичної особистості; подумати, що було б, якби не...; вибрати напрям суспільно-політичного руху тощо.

Технології колективного способу навчання – робота у групах – базуються на застосуванні різних видів спілкування: «Кожен член колективу нехай виявляє свою активність у тій сфері діяльності, в якій найповніше розкриваються його задатки, здібності, нахили... Не повинно бути жодного пасивного, безликого, такого, що ні в чому себе не проявляє [1, с. 263]». Роботу у групах можна використовувати на всіх типах уроків для формування всіх видів компетентностей – хронологічна (пара учнів – складають один одному хронологічні задачі, а потім перевіряють їх розв'язання), мовленнєва (розказати групі свою частину інформації, зробити презентацію по заданій підтемі).

Просторова компетентність вимагає від школярів орієнтуватися в історичному просторі. Звісно, без карт тут не обійтися. В своїй практиці формування даної компетентності починаю з 5-го класу, з теми «Історична карта», де учні знайомляться з картою, вчаться працювати з нею, виконувати завдання в контурних картах. Під час вивчення різних тем школярі постійно

користуються атласами, виконуючи різні завдання. Постійна візуалізація історичних подій, розташованих на зменшеній поверхні землі, дає змогу краще розуміти їх перебіг, робити висновки, шукати виходи із складних ситуацій та прокладати власні маршрути. Як добре, що зараз з'явилася можливість користуватися мультимедійною дошкою, за допомогою якої є, як знайти та показати карти, потрібні для певної теми, можна малювати на ній маршрути, позначати місця битв, укладання договорів тощо.

Практичне впровадження просторової компетентності можна здійснювати за допомогою проектної діяльності [3, с. 64-70]. Щороку мною організовуються та втілюються в життя загальношкільні проекти. Минулого року старші класи працювали над проектом «Шляхами козацької слави». Мета – зібрати інформацію про славу історію рідного краю та ознайомити з нею шкільний загаль. На великій площині стіни було натягнуто два шматки синьої та зеленої матерії, що символізували собою Дніпро та територію Світловодського району. На них, відповідно до географічного розташування, було розвішано візитівки населених пунктів району та основні історичні пам'ятки, розташованих в них. Окрім цього, було створено маршрут заочної екскурсії «Козацькими шляхами»: діти були екскурсоводами і розповідали про козацькі часи.

Цікавою та ґрунтовною роботою став проект «Україна історична». Мета: відтворити географічне розташування областей України та відмітити на їхній території розташування найвідоміших пам'яток історії. Завдання отримали групи школярів (по 3-4 чоловіки), які працювали кожен над своєю областю. Результатом стало панно України, що склалося із великих частинок пазлів-областей. Всі учні школи змогли не тільки згадати, де які міста розташовані, а головне – побачити, де відбувалися найзнаменніші історичні події нашого народу.

Метод проектів передбачає формування в учнів навичок втілювати отримані знання на практиці. А хіба формування компетентностей не те саме? Навчаючись в Павлівській середній школі, я отримала не тільки гарні знання, а спадок величезного педагогічного досвіду земляка Василя Сухомлинського. На своїх уроках я часто згадую його слова «Я прагну, того, щоб у середніх і старших класах розум учня не завантажувався одноманітними операціями, щоб якомога більше розумової енергії йшло на творчу працю» [1, с. 3]. Мабуть, Василь Олександрович мав на увазі саме проектну діяльність. На уроках історії та права я використовую проектну діяльність протягом вивчення тем та на уроках узагальнення. Робота та завдання, запропоновані учням, можуть бути різні за творчим характером та залежать від віку та можливостей дітей [3, с. 42-52] (скласти уявну подорож, прокласти маршрут, заключити торгівельний договір, укласти мирну угоду, скласти документ, створити вікторину чи кросворд, квест – з останніх, «Пошуки скарбів»... Варто зауважити, що проекти можуть носити й практичний характер, наприклад, виготовлення власними руками експонатів до шкільного музею, наочність, посібники, навчально-інформативні панно, презентації. Вершиною проектної діяльності є участь школярів в написанні науково-дослідницьких («Історія розвитку пластунської організації в

Кіровоградській області», «Історія роду», «Вибори в Україні» тощо) та конкурсних робіт (Всеукраїнський конкурс «Моральний вчинок», обласний конкурс заочних екскурсій шкільними музеями «Музей історії школи», Всеукраїнський конкурс «Об'єднаймося ж брати мої!» тощо).

Серед інноваційних методів навчання, які допомагають працювати з обдарованими та звичайними дітьми, найчастіше використовують інтерактивні. Сама назва говорить про дію, взаємодію на уроці як вчителя з учнями, так і учнів з учнями. Мета інтерактивного навчання – створити комфортні умови навчання, при яких учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить продуктивним сам освітній процес [3, с. 26]. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це базується на співпраці та взаємонавчанні: вчитель – учень, учень – учень, де кожен учасник є рівноправним, рівнозначним суб'єктом процесу навчання. Інтерактивна взаємодія виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. Під час спілкування учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати обґрунтовані рішення.

Мені пощастило бути на курсах, організованих за підтримкою ООН в Україні, де відбулося навчання за методикою «Рівний – рівному». Основа методики, яка передбачає велику кількість різних інтерактивних методів, полягає в тому, що основним джерелом інформації для учня має виступати такий самий «рівний» йому учень. Завдяки таким вправам, як «Знайомство» (наприклад, урок починається з привітання: Привіт, я – Оленка, з вивчених на минулому уроці діячів культури мені найкраще запам'ятався знавець східних мов Агатангел Кримський. Привіт! Мене найбільше вразив Михайло Грушевський, бо він...), «Мозаїка» (коли треба опрацювати великий об'єм інформації – діти невеликими частинками опрацьовують інформацію, після чого пересідають до інших груп і діляться своїми знаннями), створення колажів, «Снігова куля» тощо. Навчання у виглядів елементів тренінгів завжди викликає активну зацікавленість з боку дітей та допомагає ефективно формувати такі компетентності, як інформаційна, мовленнєва, аксіологічна.

Варто зазначити, що позаурочна діяльність не менш важлива, ніж самі уроки. Проведення предметних тижнів, вікторин, змагань, робота лекційних груп, круглих столів, засідань клубу «Пошук», які я періодично проводжу в школі – це можливість позитивно вплинути на формування компетентностей школярів. Зустрічі з представниками різних професій – запрошували і спілкувалися з виконавцями із юстиції, з поліції, з нотаріусом, працівниками міського музею, ходили на екскурсію до міського та районного відділу РАЦСу, неодноразово – до краєзнавчого музею (на нові експозиції та для пошуку інформації), до міського архіву, у інші школи до їхніх шкільних музеїв. Відбулася цікава зустріч із керівником міського осередку пластунської організації – Паськом Л.А., який розповів про історію створення пласту, участь пластунів-українців в історичних подіях нашого народу (участь в першій та

другій світових війнах, боротьба в лавах ОУН, про осередки пластунів в країнах, де існують українські діаспори, та про сучасних захисників нашої держави).

Важливу роль у зацікавленості до певного навчального предмету, в роботі з обдарованими учнями та у формуванні життєвих компетентностей грає особистість учителя. Саме вчитель власним прикладом виховує у школярів відношення до навчання, уроку, тих принципів, які пропагує. Вчитель обов'язково повинен слідувати за своїм образом – зовнішнім виглядом, внутрішнім наповненням, за словами, які говорить, виразами, якими коментує ту чи іншу розповідь. У школі на момент сьогодення вчитель, як ніколи, повинен вживати тільки державну мову, ні в якому разі не порушувати державну доктрину з виховання патріотизму, а щодо наукової, педагогічної та методичної підготовки – бути на високому рівні.

Одного разу на уроці історії в 9-му класі (тема про діяльність громадівців та хлопоманів) мова зайшла про те, хто і що може зробити для свого народу чи держави. Коли, возвеличуючи роль української інтелігенції в другій половині ХІХ століття, я зробила висновок, що завдяки їм ми зберегли мову, історію, культуру – ознаки окремішності народу, і що завдяки їм маємо нарешті свою державу, спитала в учнів, чи зможуть вони в своєму майбутньому житті запропонувати щось своїй Батьківщині. Одна дівчина, у відповідь на моє запитання, звернулася до мене із зустрічним: «Скажіть, а Ви чим можете похвалитися?» Питання не застало мене зненацька. Відповіла: «добросовісно, з усією душею, ставлюся до виконання своїх обов'язків. Цього не замало. Уявіть, якби кожен гарно працював на своєму місці з віддачею – якою була б наша держава?» Діти погодилися зі мною. Не буду вихвалитися, але власний досвід вчителя немало сприяє формуванню творчої, вихованої та всебічно розвиненої особистості.

Список використаних джерел

1. Книги

1. Сухомлинський В. О. Сто порад вчителю. – К.: «Радянська школа», 1988. – 398 с.
2. Сухомлинський В. О., Вибрані твори, т. 3. – К.: «Радянська школа», 1977, – 238 с.

2. Монографії

3. Коновалов М. В. Педагогічні технології: інструментарій, механізми, технологічна карта/ Куликова Ю. О., Семиволос О. П. – Х.: Видавнича група «Основа», 2016. – 96 с.

3. Електронні ресурси

4. Крячун Т. І. Формування історичних та правових компетентностей/Освітній портал «Класна оцінка». – 2014.
5. Методика викладання психології та виховання творчого мислення у початкових класах/Психологія/Реферати/Вища освіта/Osvita.ua. – 2010.

КУШНЄРОВА С. В.,

учитель історії комунального закладу
«Центральноукраїнський науковий ліцей-
інтернат Кіровоградської обласної ради»

Особливості методики роботи з обдарованими дітьми

Сучасні тенденції та потреби роботи з обдарованими дітьми були окреслені минулого року на I Міжнародній науково-практичній онлайн-конференції «Обдаровані діти – скарб нації» з участю Міністерства освіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України, Кафедри UNESCO з наукової освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Інституту обдарованої дитини НАПН України. Конференція стала дискусійною платформою, в межах якої наукова рефлексія розгорталася відповідно до тематичних напрямів, в тому числі:

- діагностика, прогнозування, проєктування та підтримка розвитку обдарованої особистості;
- психолого-педагогічний супровід самовизначення та самореалізації обдарованих учнів;
- філософія для дітей як засіб формування освітніх компетенцій [2].

Обдарованість – це досягнення людиною високих результатів в одній або декількох сферах діяльності в порівнянні з іншими людьми. Обдаровані діти, як правило, проявляють підвищену концентрацію уваги та наполегливість у досягненні результату діяльності, яка їм цікава [4, с. 114].

Першим етапом роботи з обдарованими учнями є виявлення таких дітей та створення сприятливого середовища для розвитку їх здібностей. В підлітковому віці пошук обдарованих дітей ускладнюється тим, що багато з них належать до категорії дітей з прихованою обдарованістю.

Обдаровані діти надзвичайно чутливі та, завдяки цьому, вразливі. Дуже часто вони викликають нерозуміння з боку дорослих, а також однолітків і можуть замикатися у собі, або проявляти агресію стосовно оточення [3, с. 731]. Існує велика загроза, коли у такої дитини через підвищену увагу батьків та вчителів формується зневажливе ставлення до оточення та відсутність здатності досягти високих результатів. Коли вони стикаються в подальшому житті із людьми з подібними здібностями, у них буквально опускаються руки, виявляється, що вони зовсім неспроможні до конкуренції. Наступна крайність – це коли обдаровані діти критично ставляться до власних досягнень і часто лишаються незадоволеними власними здобутками. На цьому підґрунті можуть з'явитися відчуття власної неадекватності чи низька самооцінка.

Робота з обдарованими дітьми потребує створення умов для реалізації індивідуальних творчих здібностей дітей.

Програми навчання різним предметам потребують адаптації до потреб обдарованих дітей. Якщо предмет не входить до сфери інтересу дитини, вона повинна мати можливість пройти матеріал в прискореному індивідуальному режимі, засвоївши необхідний мінімум, та не витративши зайвого часу. Програму можна адаптувати міжпредметними зв'язками з галуззю, що цікавить обдаровану дитину. Без індивідуального підходу дитина може просто почати ігнорувати предмет, що може призвести до конфліктної ситуації [1, с. 213]. Вона може також засвоювати матеріал запропонований іншим учням в прискореному темпі, вивільняючи час для поглибленого вивчення та дослідження окремих аспектів, що цікавлять дитину. Продуктивним, з мого досвіду, є проведення такими дітьми додаткових консультацій, презентацій для інших дітей, проведення уроків з теми, яка найбільше цікавить дану дитину.

Система консультативних занять учнів з іншими учнями застосовується мною протягом тривалого періоду. Вони відбуваються як у присутності вчителя, так і без неї. Навчання від учня до учня знімає психологічний бар'єр, вони не бояться ставити питання. Користь від таких занять отримують і учні яких консультують, так і учні які проводять консультації. Це сприяє кращому розумінню ними матеріалу і готовності його поглиблювати. Крім консультативних різнорівневих занять, ефективною є робота в групах з однаковим рівнем знань та вмінь. Детальне пояснення вчителя потрібне слабшим учням. Для сильних учнів пояснення вчителя потрібно тільки в тому разі, коли учні з'ясували проблему, яку не можуть вирішити самостійно. І навіть тоді вчитель має не дати готові знання, а підвести учнів до самостійного опановування ними.

Робота з підготовки учнів до Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії допомагає не тільки виявити обдарованих учнів, які цікавляться історією, але й створити для цих учнів умови для їх всебічного розвитку. Майже щороку мої учні стають призерами обласного рівня Башинський Андрій (випуск 2016 року), Маранський Андрій (випуск 2017 року), Таборанський Володимир (випуск 2020), Цуканов Гліб (учень 11 класу), Мельникова Софія (учениця 10 класу). Крім участі в олімпіадах, ці учні виступають консультантами для інших учнів при підготовці до ЗНО, проводять виховні заходи на історичну тематику, подають статті до шкільної газети.

Вчителі часто недостатньо обізнані в предметі, яким зацікавлена обдарована дитина. А підлітки часто взагалі відмовляються комунікувати з дорослими, сприймаючи їх потенційно ворожими. Виходом з такої ситуації є співпраця старшокласників з учнями середніх класів. Заняття в Малій академії наук створює такі різновікові групи обдарованих дітей зі спільними інтересами. В них панує конкуренція між учасниками, є наставництво старших учнів, які мають високий авторитет серед молодших школярів, мають певні досягнення, стають прикладом для наслідування. Також для роботи з обдарованими дітьми я залучаю випускників, які навчаються або працюють у галузях, що цікавлять

обдарованих дітей. Серед консультантів можна назвати студентів та випускників історичного факультету Стьопула Івана, Маранського Андрія, (випуск 2017 р.) Галася Богдана (випуск 2018 р.), Громового Михайла (випуск 2019 р.), Потехіна Антона (випуск 2020 р.), юридичного факультету Ткачук Катерину (випуск 2016 р.) та Ваніна Юрія (випуск 2021 р.), філософського факультету Таборанського Володимира. Випускники виступають не тільки спікерами в групах, але й індивідуальними консультантами. Особливо в критичні моменти, коли вчителю важко спілкуватися з дитиною, через те що дитина не сприймає поради та допомогу. Я описую проблемну ситуацію випускнику чи випускниці, які, по-перше мають власний подібний досвід, а по-друге, як дорослі люди, мають пропозиції для розв'язання проблеми. Підлітки охоче сприймають допомогу від людей, які мають авторитет та ніяк не можуть тиснути на них, адже, на думку учнів, батьки та педагоги мають таку потенційну можливість. Учні набагато краще сприймали одні й ті самі поради випускників, і не сприймали ті самі поради від учителів та батьків. Я маю багато випускників, які навчаються або закінчили історичний, юридичний, філософський факультети різних ВНЗ України та мають досвід навчання в закордонних навчальних закладах як студенти або як учасники різних обмінних програм. Вони часто допомагали сформулювати тему дослідження, підказували нові альтернативні напрями досліджень і головне – надавали психологічну підтримку обдарованим дітям. Учениця, яка навчалася на психологічному факультеті, Мухіна Анна (випуск 2017 року), допомогла розв'язувати проблему, яку не вдалося вирішити батькам навіть при зверненні до професійних психологів. Діти охоче йшли на співпрацю, і це підвищило ефективність розв'язання проблеми.

При роботі з обдарованими учнями дуже важлива групова робота. Це усуває проблему конкурентоздатності дітей надалі. Також командна робота над спільними проєктами формує навички, необхідні в подальшому житті, адже зараз більшість людей працюють в середніх та великих компаніях, де комунікативні вміння стають пріоритетними над індивідуальними професійними якостями. Підготовка до предметних олімпіад також ефективна в різновікових групах. Молодші учні отримують від старших не тільки знання, але й обмін досвідом, психологічну підтримку. Що стосується специфічних інтересів та досліджень, навіть в умовах діяльності секцій обласної Малої академії наук, деякі з них нечисленні. Тому слухачі не мають можливості конкурувати з іншими учнями, з подібними інтересами та здібностями. Тут на допомогу приходять чисельні школи та конкурси, які організовує Національний центр «Малої академії наук України». Беручи участь у таких заходах, учні спілкуються зі своїми однолітками з усієї України, мають змогу реально оцінити свої знання у порівнянні з іншими учасниками, залучаються найкращі спікери та методики навчання викладачів з України та інших країн світу. Щороку мої учні беруть участь у літніх школах з філософії від Малої академії наук України, Всеукраїнській олімпіаді з філософії для школярів, Фестивалі шістдесятництва та дисидентського руху, Міжнародних

школах з культурної дипломатії від Лабораторії з розвитку критичного мислення НЦ «Мала академія наук України» тощо.

Про успішність роботи свідчать результати за 2013-2014 н.р. (1 переможець обласного етапу), 2014-2015 (5 призерів обласного етапу, з них 2 учасники всеукраїнського етапу), 2015-2016 н.р. (3 призери обласного етапу; Маранський Андрій в секції філософії та Башинський Андрій в секції всесвітньої історії стали призерами всеукраїнського етапу та отримали дипломи III ступеня), 2016-2017 н.р. (2 призери обласного етапу, Маранський Андрій став двократним призером всеукраїнського етапу, здобувши дипломи II з філософії та III ступенів із всесвітньої історії), 2017-2018 н.р. (3 призери обласного етапу, на Всеукраїнському етапі Сергієнко Катерина здобула дипломи III ступеня у секції права), 2018-2019 н.р. (5 переможців обласного етапу, з яких Таборанський Володимир отримав диплом II ступеня у секції історії України, Ванін Юрій у секції філософії), 2019-2020 н.р. (5 лауреатів обласного етапу, та диплом III всеукраїнського етапу у секції соціології Ванін Юрій), 2020-2021 н.р. (5 лауреатів обласного етапу, на Всеукраїнському етапі дипломи III ступеня у секції релігієзнавства (Жабковська Єлизавета) та секції правознавства (Ванін Юрій), диплом II ступеня у секції краєзнавства (Цуканов Гліб), та переможниця у секції соціології Горбенко Вероніка). У 2022 році в умовах воєнного часу, коли деякі учні перебували за межами області та країни, всі сім переможців обласного етапу змогли гідно представити область на загальноукраїнському рівні та отримати дипломи III ступеня: Жабковська Єлизавета (секція філософії), Янушева Анна (секція соціології), Тішкін Михайло (секція метеорології), дипломи II ступеня: Білецька Дар'я (секція правознавства) та Кошовий Кирило (секція релігієзнавства). Перемога Гліба Цуканова в секції краєзнавства стала результатом його багаторічної роботи над дослідженням фотографії, як історичного джерела.

Участь української команди в Міжнародній олімпіаді з філософії для школярів завжди була представлена учнями нашого ліцею. Цей результат є наслідком щорічної участі значної кількості учнів в різноманітних школах та проектах від Малої академії наук України. Серед них нагороди загальноукраїнського рівня на олімпіаді з філософії для школярів здобували: диплом III ступеня Ванін Юрій, дипломи II ступеня Цуканов Гліб та Сокол Анастасія. Шлях від диплома III ступеня у загальноукраїнських змаганнях до бронзової нагороди у 2021 році та почесну відзнаку від журі у 2022 році на Міжнародній олімпіаді пройшла Ховрак Олександра. Вона виступає консультантом для молодших школярів, організовує лекції та практичні заняття, створила клуб дебатів для учнів ліцею.

Отже, проблема роботи з обдарованими дітьми потребує наукового дослідження, врахування та поширення досвіду роботи на шкільному, регіональному, державному та міжнародному рівнях. Потребують розробки спеціальні програми, методики та системи роботи з такими учнями. Для цього

потрібне залучення не тільки педагогів та батьків, але й громадськості. Адже від цього залежить наше майбутнє, яке побудують компетентні, талановиті, креативні люди. Для цього вже сьогодні педагогічна спільнота та суспільство повинні створити відповідні умови.

Список використаних джерел

1. Лукіна Г., Мікаелян Г. Аспекти поведінки обдарованих дітей та принципи побудови навчальних програм на основі комплексних міждисциплінарних зв'язків // Матеріали конференцій МЦНД (03.06.2022; Луцьк, Україна). С. 210–214. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/52>.
2. Малиношевська, А. В. Міжнародна науково-практична конференція «Обдаровані діти — скарб нації» // Вісник Національної академії педагогічних наук України, 3(2), 1-4. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-17-12>.
3. Рябушиць І.І., Дробуш О.П., Колодич О.І. Які вони – обдаровані діти? // The I International Science Conference on Multidisciplinary Research, January 19 – 21. 2021, Berlin, Germany. С. 728-733. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33011/1/I-Conference-January-19%E2%80%9321BerlinGermany-book.pdf#page=729>.
4. Синякова Віра. Психологічні особливості обдарованих дітей // Формування компетентностей обдарованої особистості в системі позашкільної та вищої освіти: зб. наук. праць матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 березня 2021 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. В. А. Бут – К. : НАУ, 2021. С. 114-116. URL: http://iro.nau.edu.ua/images/docs/conference/conference_obdarovana/Zbirka_obdarovana_11.03.2021.pdf#page=114.

ПІНЧУК В. Д.,

учитель історії комунального закладу «Ліцей «Європейська освіта» Кропивницької міської ради», вчитель-методист

Формування стійкого пізнавального інтересу до вивчення суспільних наук в умовах «змішаного» навчання

*У вселюдськiм життi тiльки
той народ i бере перемогу,
який має найкращу школу.*

Софія Русова

Анотація до статті

У статті розглядається проблема організації роботи з учнями, що мають здібності до поглибленого вивчення історії та бажання займатись історичними дослідженнями на уроках історії та в позаурочній діяльності в умовах впровадження дистанційного та «змішаного» навчання.

Головною метою Нової української школи є створення комфортного та безпечного освітнього середовища. Справжнім викликом для педагогічної спільноти стало запровадження військового стану в Україні після повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації. Але українські вчителі впевнено тримають освітянський фронт, продовжуючи створювати умови для самореалізації наших вихованців: запроваджують формувальне оцінювання; послідовно та систематично інтегрують навчальні предмети, покращуючи якість навчального процесу; в нетипових навчальних ситуаціях формують в учнів навички застосовувати набуті знання в повсякденному житті, об'єднуючи навчально-виховний процес з потребами реального життя.

Одним із пріоритетних напрямів навчально-виховної діяльності сучасного вчителя вважаю формування в учнів стійкого пізнавального інтересу до історії, що сприяє глибокому розумінню школярами таких компонентів історичного пізнання як хронологія, причинно-наслідкові зв'язки, мінливість і безперервність, поступовий рух вперед і регрес, багатофакторність, системність, почуття конкретної епохи й перспективи. В умовах дистанційного та «змішаного» навчання ми впевнено переходимо до концепції випереджувального навчання, формуючи культуру творчого мислення та розвиваючи дослідницький потенціал своїх вихованців. В сучасній педагогічній науці визначені певні рівні ключових компетентностей, набутих учнями на уроках історії та правознавства:

- історична освіченість учня;
- сформованість історичної свідомості учня;
- розвиток пізнавальних можливостей учня;
- розвиток ключових та предметних компетентностей учня;
- вихованість й загальна культура особистості;
- громадянська активність та патріотизм.

Створюючи умови для формування в учнів ключових та предметних компетентностей, вчитель повинен володіти необхідним обсягом фахових знань; вміннями діагностувати можливості та інтереси учнів, ефективно організовуючи дослідницьку діяльність; знати теорію самоосвітньої діяльності та відслідковувати результати організованої ним самоосвіти учнів, залишаючись в будь-яких стресових ситуаціях у відносинах зі своїми вихованцями толерантним, демократичним, комунікабельним.

Відомо, що обдаровані учні потребують нестандартних підходів до навчання, диференціації та індивідуалізації роботи з ними. Учні, що мають високий рівень знань з історичних дисциплін та проявляють неабиякий інтерес до історичних досліджень – особливі діти. Формуючи ключові та предметні компетентності в учнів, які цікавляться історичними дослідженнями, особливу увагу приділяю розвитку критичного та історичного мислення, активно використовуючи засоби інформаційно-комунікативних технологій; формуванню

навичок конструктивно керувати емоціями, розв'язуючи певні питання. Саме такий процес пізнання стає більш усвідомленим, неперервним та продуктивним.

Сучасні учні надзвичайно допитливі та активні. Пропоную своїм учням завдання, виконуючи які діти відчують певну відповідальність та впевненість у власних силах. Наприклад, пошук помилки в тексті друкованого посібника викликає неабиякий інтерес в учнів як 5-го класу (авторами посібника допущена помилка при складанні кросворду «У світі наук-помічниць історії»), так і в учнів 10 класу (авторами підручника з всесвітньої історії допущена помилка в таблиці «Течії національного руху в Індії в першій половині XX ст.»).

Яким чином мотивую своїх учнів займатися історичними дослідженнями? Все залежить від віку учнів: для учнів 5-6-х класів пропоную для виконання тренувальні вправи на платформі «LearningApps»; для учнів 7-8-х класів ускладнюю зміст навчальної діяльності, залучаючи всіх, хто бажає (орієнтуючись на потреби та інтереси дитини), до пошуку додаткової інформації у вигляді випереджувальних завдань на онлайн-уроці; старшокласників, які мають бажання та здібності займатися історичними дослідженнями, залучаю на уроках у ролі спікерів або опонентів.

Хмарні технології спричинили справжню революцію в освіті, спонукають учнів та вчителів до самоосвіти і самовдосконалення. Враховуючи, що Google Apps – не розрізнені сервіси, а система інструментів, які ми можемо адаптувати під свої професійні потреби, використання веб-сервісів дозволяють зробити навчальний процес гнучким та захоплюючим. Хмарна платформа Google Apps Education Edition надає такі сервіси: календар Google, електронна пошта Gmail, диск Google, Google Docs. Розвиваючи самоосвітню компетентність учнів, ми працюємо в сервісі Google Drive – безкоштовному онлайн-офісі, що включає текстовий, табличний процесор, сервіс для створення презентацій, інтернет-сервіс хмарного зберігання файлів з функціями файлообміну.

Використовуючи інтернет-платформи GoogleClass та Classtime, я маю можливість отримувати швидкий та якісний зворотній зв'язок зі своїми учнями: підготовлені завдання розміщую в окремих курсах певних класів, визначаю конкретних учнів (завдання пропоную лише тим, хто дійсно цікавиться історичними дослідженнями) та дедлайн виконання запропонованих завдань.

Вміння й навички, що ґрунтуються на отриманих знаннях, обов'язково мають бути закріплені виконанням певного практичного завдання. Наприклад, небайдужим до вивчення історії учням 7-го класу на підсумковому уроці онлайн з теми «Європейське суспільство та держави в X – XV ст.» пропоную заповнити пропуски в тексті та надіслати вчителю на перевірку скріншот або фото заповненої порівняльної таблиці.

Таблиця 1

Критерії порівняння	Реконкіста	Хрестові походи
Хронологічні межі	722 - ? рр. (дата закінчення)	? (дата початку) - 1291 рр.
Учасники	Іспанські королівства та ісламські халіфати	Європейські християнські країни і мусульмани
Причини	Завоювання частини ? (назва півострова) мусульманами	?
Ключові події	?	Захоплення Антіохії, Нікеї та Єрусалима та утворення на цих землях королівств, створення християнських ? (назва релігійних організацій), відвоювання Едеси та Єрусалиму ? (назва народу), розграбування ? (назва міста)
Наслідки	Визволення ? (назва країни) від мусульман	Пожвавлення торгівлі в ? (назва моря), обмін культурними досягненнями між ? (назва частини світу) та мусульманами

Підсумком вивчення теми «Українські землі в 60-80-ті рр. XVII ст. – на початку XVIII ст.» в 8-му класі в умовах дистанційного навчання є урок контролю навчальних досягнень учнів: окрім тестових завдань, завдань на встановлення відповідності та хронологічної послідовності для учнів з високим рівнем знань та навичок, формуючи аксіологічну компетентність, пропоную творче завдання до колажу:

- уважно розгляньте запропонований колаж;
- за допомогою ілюстрацій-підказок складіть твір-есе;
- назвіть свій твір-роздум і вкладеним файлом надішліть на перевірку.

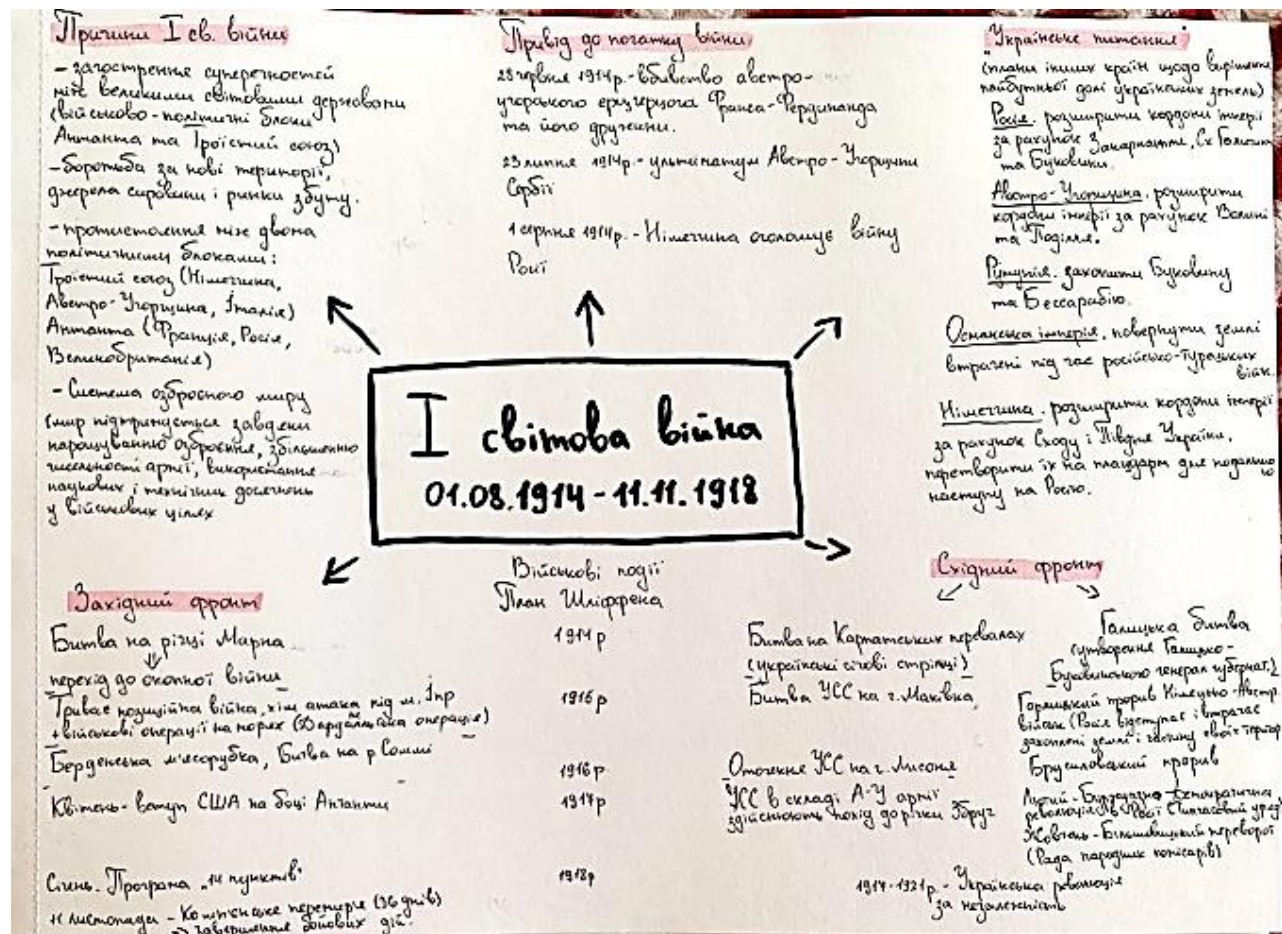
Справжню дискусію в 9-му класі викликало обговорення теми «Політизація національного руху в західноукраїнських землях в 90-х рр. XIX ст.», результатом якої стало складання дискусійної сітки

«Нова ера»:

політична гра австрійської влади чи спроба проведення кардинальних реформ?

НІ					ТАК				
-5	-4	-3	-2	-1	+1	+2	+3	+4	+5
					↓				

Учням-інтелектуалам 10 класу, враховуючи, що вони вже мають певні навички розв'язування проблемних завдань, пропоную створити ментальну карту з теми «Перша світова війна».

В обдарованих учнів яскраво виражена спрямованість на пізнавальну діяльність, вони з задоволенням беруть участь у різного роду конкурсах, турнірах, у будь-яких змаганнях, що вимагають демонстрації та підтвердження відповідного рівня знань. Готуючи учнів до предметних олімпіад та конкурсів, велику увагу приділяю формуванню навичок заповнювати синхроністичні

таблиці. В умовах дистанційного навчання розміщую запропоновану таблицю на платформі GoogleClass, відкриваю спільний доступ для певних учнів, визначаю дедлайн виконання завдання. Учні заповнюють пропуски в таблиці та звітують про виконання завдання. Для обговорення результатів виконаної роботи організовую проведення з учнями онлайн конференції в zoom або meet.

Таблиця 1

Українська історія	Рік	Всесвітня історія
	1492	
Розорення земель Галичини татарами	1524	
		Початок буржуазної революції в Нідерландах
	1572	
		Розгром іспанської «Непереможної Армади»
Початок Національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького		
	1667	
		Полтавська битва
	1775	
Закріпачення українців на Лівобережжі та Слобожанщині		
	1791	Прийняття Конституції у Франції
		Страта Людовіка XVI
І. Котляревський організував полк для участі у війні з Наполеоном		
		Розгром армії Наполеона під Лейпцигом
	1825	

За допомогою сучасних інтернет-ресурсів вчителю просто контролювати участь здобувачів освіти в дослідницьких проєктах, адже наші учні швидко навчилися ефективно інтегрувати соціальні мережі в навчання. Працюючи над соціальними, виховними, навчальними проєктами, учні у групі активно обмінюються інформацією для виступу-захисту, створюють навчальний відеоматеріал або спільну презентацію. Відбувається неперервний творчий процес пошуку необхідної інформації, обговорення та оформлення результатів дослідницької роботи. Медіаресурси, використані раціонально та виважено, слугують корисним інструментом, а не відволікаючим та розважальним контентом. Керівнику дослідження (вчителю) зворотний зв'язок з учасниками проєкту дає об'єктивну інформацію про рівень (теоретичний, мотиваційний, практичний, проблемний, смисловий) підготовленості учнів за темою обраного дослідження. Сервіси, що використовую в пошуково-дослідницькій роботі з обдарованими учнями – Prezi, Canva, Padlet, Jamboard - дозволяють створювати презентації нового зразку. Важливо, що онлайн працювати над ними може певна

група учнів, тому що власне сама презентація знаходиться в базі даних Інтернету і будь-хто бажаючий може отримати туди вільний доступ за згодою керівника проекту. Прикладом такого соціального дослідження є проєкт «Активний відпочинок vs гаджети?» команди учнів 8-9 класів в рамках міжнародної програми «Мріємо та діємо» Всеукраїнської школи «Спільно Сильно» навесні 2021 року (в період обмежень проти епідемії), в якому вдало поєднано розвиток інформаційно-цифрової, соціальної, громадянської, інноваційної та загальнокультурної ключових компетентностей.

В процесі ефективно організованої пізнавальної діяльності учні кожен новий факт вивчають та КРИТИЧНО аналізують, адже саме вчителі суспільствознавчих дисциплін повинні навчити дитину інтерпретувати різноманітні історичні джерела, розуміючи їх упередженість; зіставляти різні точки зору, шукаючи альтернативні аргументи; уникати інформаційних маніпуляцій та засвоєння фейкової інформації. Таким чином ми формуємо особистість, яка має потребу в самопізнанні та саморозвитку; використовує набуті знання, вміння та навички як інструмент для розв'язання життєвих ситуацій; усвідомлює організацію свого життєвого шляху та об'єктивно оцінює межі свого життєвого простору; сміливо висловлює особисту громадянську позицію, використовуючи власний потенціал як для самореалізації в професійному та особистісному плані, так і в інтересах суспільства та держави.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Костюк І. Практичні заняття з історії як засіб розвитку критичного мислення та дослідницьких навичок учнів / І. Костюк // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2014. – № 1-2 – С. 6-9.
3. Нова українська школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
4. Пінчук В. Розвиток історичного мислення учнів на уроках історії в умовах застосування елементів інноваційних педагогічних технологій //Методичний посібник для вчителів історії. - 2012. - С. 9.
5. Пінчук В. Розвиток самоосвітньої компетентності учнів під час виконання практичних завдань на уроках історії в 10-11 класах // Шляхи формування предметних компетентностей на уроках історії та правознавства (з досвіду роботи вчителів історії та правознавства Кіровоградщини). - 2017. - С. 30-39.
6. Пометун О. Дидактичні шляхи формування цінностей учнів у навчанні історії [Електронний ресурс] / О. Пометун. – Режим доступу : <https://bit.ly/3wV3yYr>.
7. Федчиняк А. Структура аксіологічної компетентності в шкільній історичній освіті [Електронний ресурс] / А. Федчиняк. - Режим доступу :<https://cutt.ly/LnyorIV>.

ФІЛПОВА С. М.,

учитель історії та правознавства
ліцею «Крила України» Знам'янської
міської ради Кіровоградської області

Віра в успіх – важливий фактор в роботі з обдарованими дітьми

Знання, дотримання й застосування правових норм робить наше життя ефективним, безпечним, комфортним, а отже, щасливішим. Право – це слово, від якого іде тепло і захищеність, – говорять мої учні, коли я питаю про асоціації.

Ви хочете бути успішними? А хочете дізнатися, як захистити себе, якщо ви порушили закон? Так!!! Я запрошую вас у світ права! Вивчаючи цей предмет, ви ознайомитеся з правилами і законами й тим, як застосовувати їх у повсякденному житті; дізнаєтеся, як будувати стосунки з іншими людьми, і те, які норми й правила регулюють поведінку неповнолітніх; навчитеся розрізняти права й обов'язки людини та громадянина, а також врегульовувати складні (подекуди конфліктні) життєві ситуації, зрештою, знатимете, до кого потрібно звертатися по правничу допомогу.

Я вважаю, що кожна людина повинна знати свої права, а значить вивчати правознавство. Право є основним регулятором суспільних відносин. Якщо людина не знає своїх прав, то з'явиться той, хто скористається цим.

Так, зазвичай, починаються мої уроки з основ правознавства у 9 класі.

На першому уроці ми можемо навіть не відкривати підручник, учні відповідають на запитання, пов'язані з правопорушеннями, чомусь кримінальні правопорушення та відповідальність за них неповнолітніх їх найбільше цікавлять: вони самі ставлять запитання та наводять приклади ситуацій, де були порушені правові норми.

Кожен учитель має свої напрацювання, як зацікавити дитину. У когось це гра, дослідження, проєкт, колаж, екскурсія, фільм, ми ж використовуємо юридичні ситуації з реально вчиненими протиправними діями, за скоєння яких передбачено настання того чи іншого виду юридичної відповідальності.

Експерти запевняють, що будь-яка дитина може досягати особливих успіхів у навчанні, оскільки її психічні можливості надзвичайно пластичні на різних етапах розвитку. Так, обдарованість може виникати стихійно й далі розвиватися. І тут важливу роль відіграє вчитель.

Мотивація учнів до навчання та рівень їхніх знань залежать від професійних якостей учителя та навіть його особистості. Тож, педагог має не просто викладати свій предмет, а й вибудовувати траєкторії співпраці.

Обдарована дитина відрізняється від інших та має певні особливості:

- чутливість до оцінки діяльності, поведінки та мислення;
- схильність до критичного ставлення;

- висока сприйнятливість до сенсорних стимулів;
- краще розуміння відносин та зв'язків.

Тож, обдарованість – це комплекс своєрідних потенційних задатків, що складається з:

- інтелектуальних здібностей;
- творчого потенціалу;
- психофізичних здібностей;
- світоглядних цінностей [1].

Якщо кожна людина змалечку засвоїть, що вона є людиною, особистістю, що вона має людські права, честь і гідність, може вільно висловлювати свої думки, тільки тоді вона зможе впливати на перебіг подій у суспільстві і брати участь у побудові дійсно незалежної демократичної правової держави.

Завдання вчителя полягає у тому, щоб створити умови, за яких будь-яка дитина могла б просуватися шляхом власної досконалості, уміла б мислити самостійно, нестандартно. Цей шлях називається «самовдосконаленням дитини в умовах освітнього процесу».

Обдарованість – це система, що розвивається протягом життя, визначає можливість досягнення людиною вищих (незвичайних, неабияких) результатів в одному або декількох видах діяльності порівняно з іншими людьми.

Обдарована дитина – це дитина, яка має високу пізнавальну активність, яка базується на високому рівні сенсорних (увага, сприймання, пам'ять) та інтелектуальних (дивергентне і конвергентне мислення, критичність мислення, здатність до узагальнення і прогнозування) здібностей.

Отже, те, що дитина обдарована, можна припустити, якщо її інтелектуальні здібності перевищують стандартний рівень, до вирішення проблем і завдань вона застосовує творчий підхід, а також у неї наявний високий рівень мотивації досягнень та віра в успіх.

Особлива психологічна якість обдарованих дітей – їхня здатність прогнозувати можливі правові ситуації, їх способи розв'язання, внутрішньо програвати ситуації ризику й небезпеки, а також знаходити можливі виходи із таких ситуацій.

Мої розумні та креативні учні та учениці також, як правило, є оригінальними у поведінці та спілкуванні. Вони використовують особливі способи спілкування з дорослими й однолітками, чутливі до ситуації спілкування, виявляють уміння спілкуватися не лише словесно, а й за допомогою невербальних засобів (міміки, жестів, інтонації тощо), легко вступають у контакт з однолітками, є лідерами у спільній діяльності. Обдаровані діти частіше за своїх однолітків обирають роль дорослого у творчих іграх, змагаються з іншими дітьми. Вони не уникають відповідальності, пред'являють високі вимоги до себе, самокритичні; не люблять, коли до них ставляться із захопленням, обговорюють їхню винятковість, талановитість, адже самі знають собі ціну, тому що вірять в успіх. Ці діти випереджають однолітків у моральному розвитку, активно

прагнуть добра, справедливості, правди, виявляють інтерес до духовних цінностей.

Усвідомлюючи, що головною метою навчання є залучення обдарованої дитини до неперервного процесу самовдосконалення – самовиховання, саморозвитку, самонавчання – вчитель повинен використовувати діяльнісно-компетентнісний підхід до проведення уроків з використанням елементів інтерактивних технологій, що систематично збільшує операційне поле учнів, формує різні типи мислення, засвоєння навчального матеріалу на рівні теоретичного узагальнення й систематизації.

Шкільне навчання ґрунтується переважно на засвоєнні стандартної інформації. Це пов'язано з домінуванням шаблонного, лінійного і логічного мислення. Проте воно є необхідним етапом розвитку обдарованості й творчих здібностей, оскільки забезпечує високий рівень знань, інформативності, які необхідні для подальшого розвитку обдарованої дитини [2].

Кожна обдарована дитина повинна створити свою формулу успіху.

Перша складова у формулі – наші знання, досвід, навички. Як не дивно від них залежить всього 10%! Якщо звернутися до життя, то ми дійсно бачимо, що є багато учнів, які мають унікальні, фундаментальні знання, які не перестають вкладати у свій подальший розвиток час та кошти, але їх досягнення є незначними.

В чому причина? Річ у тому, що є ще 90%, і без них одні тільки знання не працюють. Нашим освіченим, тямущим, високо ерудованим учням бракує чогось іще. Розбираємося далі.

Друга складова формули успіху – спосіб мислення. Її внесок у справу нашої успішності становить 40%. Сила нашої думки не має меж, якщо ми самі не зводимо ці межі. Людина є тим, що вона про себе думає. Як думає, так себе і програмує. Як думає, так і діє. Чого чекає, те й отримує. Що транслює в світ, те світ і повертає їй в посиленому варіанті.

Якщо людина свідомо дивиться на себе і на світ через призму поразки, жертви, «маленької людини», нічого іншого в її житті і не буде.

Якщо ви вирішили бути успішною особистістю, господарем своєї долі, переможцем, вирішили діяти, домагатися, всі ваші думки і діяльність сприяють цьому і ведуть до результату. Все починається з думок: будь-яка велика справа, витвір мистецтва, підйом на Говерлу, перемога у олімпіадах та конкурсах, політ у космос, бажання радіти. Тому, щоб досягти успіху, треба провести ревізію своїх думок, та дати відповідь на запитання який у мене потенціал та як я ставлюся до власних помилок. Той, хто нічого не робить, той не помиляється.

Третя складова формули успіху, як виявилось, є найвагомішою. Вона найвпливовіша і найважливіша – 50%, половина нашого успіху зосереджено в ній. Це наше оточення в глобальному масштабі.

Чому такий важливий цей компонент? Суть у тому, що наше оточення, в кінцевому результаті, впливає і на те, як ми думаємо, на наше мислення, і на те, чому ми вчимося.

Не дарма говориться: «скажи мені, хто твій друг, і я скажу, хто ти».

Коло людей, в якому обертається людина, визначає її думки, звички, поведінку, життєві цілі та пріоритети. До стабільної тривалої взаємодії людей застосуємо закон сполучених посудин. Зрештою, все зрівнюється, і ми маємо однакові думки, однакові погляди, один і той же застій на всіх рівнях.

Тому вибирайте таке оточення, яке буде вас розвивати, штовхати вперед. Будьте поруч з такими людьми, які самі розвиваються, займаються особистісним розвитком. Вчіться у них, дійте, як вони. Моделюйте поведінку людей, які вже досягли того, про що ви тільки мрієте [3].

Це формула успіху, яку розробив Томас Леонард – родоначальник персонального коучингу. Він багато років присвятив вивченню теми довготривалого успіху і знайшов три компоненти, необхідних для ефективного життя. Кожен з компонентів важливий, і без нього формула успіху не працює.

Кожен з учнів підставляє свої цифри і прораховує, який відсоток успіху у нього чи у неї зараз.

Якщо вчитель визначає у дитини здібності, які потребують розвитку, він має звернути на це увагу батьків, показати їм шляхи для розвитку дитячого потенціалу:

- навчання у спеціальному закладі або профільному класі;
- участь у позашкільних формах роботи з обдарованими дітьми, в конкурсах;
- ресурси в інтернеті для самостійного розвитку.

Обдаровані діти особливо потребують позитивної педагогічної уваги. А надати таку підтримку «нестандартному» учню може лише «нестандартний» педагог.

Список використаних джерел

1. Як виявити обдарованого учня у школі та особливості роботи вчителя з дитиною // URL: https://24tv.ua/education/obdarovaniy-uchen-shkoli-yak-viyaviti-pratsyuvati-ukrayina-novini_n1695604.

2. Марчук А. Обдарованість та проблеми виховання обдарованих дітей // URL: <https://gnmc.com.ua/обдарованість-та-проблеми-виховання/>.

3. Формула успіху. Підставте свої цифри // URL: <https://tut-cikavo.com/suspilstvo/samorozvytok/423-formula-uspikhu-pidstavte-svoji-tsifri>.

4. Робота за обдарованою дитиною // URL: https://oplatforma.com.ua/images/articles/1175/Obdarovanist_dytyny_Pedrada.png.

ЮДЕНКО О. В.,

учитель історії Дружелюбівської
філії комунального закладу
Добровеличківської селищної ради
Кіровоградської області

Особливості підготовки до історичного олімпу

*«Історія дає змогу кожному, хто не полінується до неї
звернутися, поєднати свій індивідуальний досвід із досвідом
громади, до якої він належить – історико-географічного
регіону, нації, культурної спільноти, держави, тощо, і через
це відчувати себе частиною цілого людського суспільства»*

О. Джеджора

Історичні олімпіади – це справжній інтелектуальний марафон, шлях до Олімпу. Мета олімпіади – знайти розумних, талановитих дітей. Саме такі змагання відіграють особливу роль у розвитку дитини. Інтерес до чогось нового, прагнення до творчих досягнень та самореалізації притаманні учасникам олімпіад. І багато моїх вихованців завдяки олімпіадам здали на високі бали ЗНО та вступили на історичні факультети до різних вузів України.

Участь в олімпіадах дає можливість не тільки перевірити свої знання, а можливість долати труднощі і досягати своєї мети.

Підготовка до олімпіад триває протягом майже усього року. Справа ця далеко не проста і має свої особливості. Проводиться на добровільних засадах. Істотний вплив на результативність підготовки мають взаємини учня і вчителя. Учень має бути впевнений, що його зрозуміють, підтримають, що він вільно може висловити свою думку. А далі кропітка праця: підготовка до олімпіад. Це не просто читання підручника і переказування. Вчитель залучає учня до співпраці і спільних пошуків проблем, до участі у позакласній та краєзнавчій роботі, дослідницькій роботі.

Отож, щоб узяти участь в олімпіаді з історії, треба правильно розподілити час, так як підготовка до неї триває з вересня до березня. По-перше, визначити дні години занять з історії. По-друге, пам'ятати, що одне заняття повинно тривати не більше 80-90 хвилин. По-третє, тільки один раз на тиждень. По-четверте, співпраця вчителя і учня. І тоді все обов'язково вдасться.

Наступним етапом роботи має стати ознайомлення з нормативно-правовою базою з історії. Під час підготовки до олімпіади з історії рекомендую опрацювати навчальні програми з історії України та всесвітньої історії, а також програми поглибленого вивчення історії України і всесвітньої історії.

Завдання з олімпіади з історії спрямовані на розуміння учнями низки визначальних історичних подій, явищ, процесів; на сформованість у учнів предметних компетентностей (хронологічної, просторової, інформаційної, мовленнєвої, логічної та аксіологічної). До комплекту можуть бути включені завдання, пов'язані з історією рідного краю.

Під час підготовки до олімпіади слід звернути увагу на такі фактори.

– **Уміння розкривати аналітичні питання.** *Наприклад:* серед сучасників Петра I були поширені кілька легенд про нього: 1) як про царя-самозванця; 2) як про царя-антихриста; 3) як про царя-робітника. Висловіть свої міркування про походження цих легенд.

– **Уміння складати план.** *Наприклад:* скласти розгорнутий план відповідно до теми «Виникнення українського козацтва».

– **Складання історичних портретів.** *Наприклад:* вкажіть особу, якій належить вислів «*Париж вартий меси!*» та складіть історичний портрет цієї особи.

– **Роботу з історичними документами та іншими джерелами (їх аналізом, дослідженням тощо).** *Наприклад:* опрацювати історичні документи «Доколумбові цивілізації» та дати відповіді на питання. <https://cutt.ly/DBL1Nx4>.

– **На написання статей, листів:**

– написати листи від Христофора Колумба, Фернана Магеллана і Васко Нуньєса де Бальбоа до реально існуючого їхнього сучасника, <https://cutt.ly/fBL9Fj4>.

– напишіть статтю до дитячої енциклопедії «Фортеця святої Єлисавети»

– <https://cutt.ly/3BL3Wrz>.

– **Використання пар в історичному контексті.**

– використайте наведені пари в історичному контексті. Визначте спільне і відмінне;

– Буржуазія і наймані робітники;

– Новий час і Середні віки <https://cutt.ly/DBL32Bz>.

– **На розв’язування історичних задач та рівнянь, які я складаю учням:**
розв’язати хронологічне рівняння $(A+B+C+D):E=?$, де А – відкриття Америки Х. Колумбом, Б –Тордесільянський договір, С – Подорож Васко Нуньеса де Бальбоа D – 2 останні цифри Люблінської унії, E- Кількість дівчат у нашому класі.

Відповідь : $(1492+1494+1513+69):3=1522$.

– **Роботу з історичними поняттями, термінами (завдання на вміння оперувати поняттями та аналізувати їх):**

У ХІХ ст. відбувалося формування модерної української нації. Для розуміння цього процесу важливо знати багато понять.

Наприклад. Дайте визначення таких із них:

- а) слов’янофільство;
- б) індустріальне суспільство;
- в) соборність українських земель;
- г) національна ідея; д) історична пам’ять.

– **Заповнення пропусків у тексті.** Наприклад, вставте пропущене:

- Перший міст через Дніпро побудував князь... .
- Вперше етнічна назва «Україна» згадується у ... літописі ... року.
- Магдебурзьке право – це право міст на
- Морські походи козаків на Туреччину на початку ХVІІ ст. називають «Добою» .
- Митрополитом української православної церкви у першій половині ХVІІ ст. був

– **Уміння встановлювати послідовність та синхронність історичних подій вітчизняної та всесвітньої історії.**

Заповніть пропуски в синхроністичній таблиці «Україна та світ з ХІ по ХVІІ ст.».

Події всесвітньої історії	Рік	Події в Україні
	1054	
Помер французький король Філіпп ІІ Август		Битва на Калці
	1240	
	1492	
	1524	
Утворення англіканської церкви		Вторгнення кримських орд на Волинь
	1569	

– **Використання карти як джерела інформації при характеристиці історичних подій, явищ, процесів.**

На контурній карті підпишіть назви країн і земель: Запорозжя, Гетьманщина, Земля Війська Донського, Буковина, Волощина, Молдавія. Використовуючи штрихування, позначте, які південні землі відійшли до росії за Кючук-Кайнарджійським 1774 р. і Ясським 1791 р. мирними договорами. Складіть легенду карти.

– **Роботу з ілюстративним матеріалом (фотокартки, карикатури, плакати, історичні картини).**

Як вчитель історії вважаю, що саме використання і застосування олімпіадних завдань в навчальному процесі мають вкрай важливе значення, оскільки вони відчутно впливають на учня, створюючи комфортні умови навчання, за яких кожен відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. У цій ситуації на допомогу мені приходять знання і вміння практичних завдань.

Отже, участь в олімпіадах з історії формує розуміння тісного зв'язку подій і явищ, котрі відбувалися на території України, із навколишніми територіями, народами, процесами; досягнення очікуваних результатів навчання через діяльність (індивідуальну, самостійну, творчу) здобувачів освіти; пізнання загальних процесів, особливостей розвитку суспільства та принципів його організації і формування ключових компетентностей, а на їх основі – досягнення конкретних результатів у здобутті історичних знань та умінь користуватися ними. Засобами історії формуються певні компетентності:

– **загальні** (уміння учитися упродовж життя, громадянська та соціальна компетентність, обізнаність у сфері культури тощо);

– **предметні** (хронологічна, просторова, інформаційна тощо).

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів історії України, всесвітньої історії за модельною навчальною програмою НУШ також передбачають, що учень:

– мислить історико-хронологічно, орієнтується в історичному часі, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей і її результатами в часі, виявляє зміни та тривалість у житті суспільства;

– мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури й навколишнього природного середовища;

– мислить критично, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання;

– мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їх інтерпретації. Саме такі вимоги результатів навчання допомагають якісно підготуватися до олімпіади з історії.

Список використаних джерел

1. Всеукраїнська газета для вчителів історії / за ред. Л. Черкаської, О. Подобєд. – Київ.: ФОП Шевчук Л.М., №33-35, вересень 2007 . – 30 с.
2. Всеукраїнська газета для вчителів історії / за ред. Л. Черкаської, О. Подобєд. – Київ.: ФОП Шевчук Л.М., №38-39, жовтень 2010. – 30 с.
3. Всеукраїнська газета для вчителів історії / за ред. Л. Черкаської, О. Подобєд. – Київ.: ФОП Шевчук Л.М., №15, серпень 2014. – 30 с.
4. Гісем О. В., Мартинюк О. О., Трухан О. Ф. Історія України в таблицях. – Х. : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007. –480 с.
5. Гребенчук Т. О Готуємося до історичної олімпіади: методичні та інформаційні аспекти: Навчально-методичний посібник. – Біла Церква: КОППОК, 2015. – 80 с.
6. Козир І.А., Шевченко С.І. Історія рідного краю (навчальний посібник для шкіл Кіровоградщини) – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, КДПУ 2001. – 72 с.
7. Ольхіна Н. І., Діденко Н. Г., Непран Л. М., Черкаська Л. С. Історичні олімпіади. Рекомендації. Завдання. Відповіді. 8-11 класи. – Х.: видавнича група «Основа» : «Тріада +», 2009. – 336 с.
8. Практичний довідник. Історія України/за ред. Т. Ю. Земерової, І. М. Скирти – Х. : ФОП Співак В. Л., 2012. – 832 с.
9. Практичний довідник. Всесвітня історія/за ред. Т. Ю. Земерової. – Х.: ФОП Співак В. Л., 2013 . – 832 с.

Шляхи підготовки учнів до участі в інтелектуальних змаганнях суспільствознавчого циклу

**(з досвіду роботи вчителів
суспільствознавчих дисциплін)**

**Методичні розробки
для вчителів історії, правознавства
та громадянської освіти**

Підписано до друку 29.11.2022 р.

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк – принтер. Тираж – 100 прим.
Зам. № 390

КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика Перспективна, 39/63,
Кропивницький, 25006

Віддруковано в лабораторії інформаційно-методичного забезпечення освітнього
процесу КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика Перспективна,
39/63, Кропивницький